

QK. 181. 32

DISSERTATIO INAUGURALIS
JURIDICA
DE
CONCORDIA
Quam
Occasione

Ve
1892

Recess. Imp. noviss. S. Jweytens/ Ordinat. Process. Elect. Saxon. tit. 1. S. besonders
etc. juncta Ordinat. Jud. Saxo-Goth. Part. 2. tit. 6.

AUXILIANTE DEO
AUTORITATE ET DECRETO
MAGNIFICI JCTORUM ORDINIS
IN ILLUSTRISALANA
PRÆSIDE

DN. HENR. BALTHAS. ROTHIO,

Jcto, Confil. Saxon. & Schwarzburg. Antecessore, nec
non Collegii Juridici Decano

PRO X 1975226

LICENTIA DOCTORALI,

& summis in utroque Jure honoribus Privilegiisque legitime
consequendis

IN COLLEGIO JURIDICO

D. 7. Maj. Anno 1687.

Horis Ante - & Pomeridianis

SOLENNITER EXAMINANDAM PROPONIT

JOH. ERNESTUS BAHN,

Wittenbergensis.

Literis BAUHOFFERIANIS.

202 110
SERENISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO

ALBERTO,

DUCI SAXONIÆ, IULIÆ, CLIVIÆ
AC MONTIUM, LANDGRAVIO THURIN-
GIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, COMITI
PRINCIPALI DIGNITATE HENNEBER-
GIÆ, COMITI MARCÆ ET RAVENS-
BURGI, DYNASTÆ IN RA-
VENSTEIN

DOMINO SUO CLEMENTIS-
SIMO

Dissertationem hanc Inauguralem

devotissima subiectione

consecrat

Joh. Ernestus Bahn.

I. N. D. N. F. C.

Reipublicæ cum maximè interfit, ut, quantum fieri potest, Concordia, quæ in omni Civitate maximâ vim habet, vigeat floreatq; inter Cives, *Adamus Kellnerus de offic. Jurid. Pol. lib. 2. cap. 7. p. 322. Ventura de Valentis s. Jurga - Valentinus Wynthet in Partbenio Litigioso lib. 2. cap. 4. n. 19.* Cordi semper curæque fuit summis rerum Moderatoribus LLque Conditioribus ut benè sibi invicem cupientes in ea conservarentur, discordantes verò in unitatem ac mutuam amicitiam redigerentur, *Franzk. Pichard. & Rittershus, Comm. Instit. ad Tit. de Pœn. tem. litig. in pr.* Hinc Spartani haud minus scitè quam verè dixerunt: Non firmitate murorum lateritiorum aut sepimentorum ligneorum Inviictam censendam Civitatem, sed virtute Civium Concordium, qua nullum firmitus munimentum, *Liber acephalus, cujus titulus est: Institutio Viri privati, & Publici & Aulici, Part. 6. conclus. 1.* Cum vero nulla res sit, quæ Concordiam & Civium inter se consensum magis turbet, Remque publicam infestet, quam litium multitudo atque frequentia, danda opera est, ut earum luxuriosa seges præcidatur non tantum, sed &, si qua fortè orta, tempestivè ac in herba quasi suppressatur vel prorsus evellatur, *Vinnius ad pr. Inst. d. t.* Id quod etiam sacratissimus Imperator Justinianus, exemplo Veterum, qui magnam curam egerunt, ne facilè homines ad litigandum procederent, præstitit, dum triplici ratione, modò pecuniaria pœna, modò jurisjurandi religione, modò infamiæ metu coercuit, & freno quasi quodam cohibuit temerè litigantes, *pr. Inst. eod. conf. Lindemannus in Exercit. Justinian. ad tit.*

eund. n. 1. quin & si jam processissent ad litigandum, quam celerimè lites dirimi voluit, ut cuivis *L. Optimam 14. C. de Contrab. & commit. stipul. & L. Litibus 20. C. d. Agric. & Censit. & Colon.* inspicienti ad oculum apparebit. Quia vero hoc nostro seculo pœna temerè litigantium tantum in Institutis tractatur, rarò in Praxi observatur, teste *Vent. de Valent. lib. 2. c. 6. n. 10.* & lites, *verba sunt L. Properandum 13. C. de Judic.* fiunt penè immortales, atque vitæ hominum modum excedunt, Concordia ad evitandos maximos sumptus aliaque incommoda sedulo semper inter partes litigantes, antequam ad Processum deveniatur, est tentanda, sicut admodum salutariter in *Recess. Imp. noviss. de anno 1654. §. Zweytens soll. der Richter / Ordinat. Process. Elect. Saxon. Tit. 1. von Rächterlichen Ambt / §. besonders aber wollen wir. nec non Saxo-Goth. Part. 2. tit. 6.* præcipitur. Dum verò illa à Judicibus ut plurimum hodie, si non plane negligitur, oscitanter tamen, & dicis solummodò causa, ut bonæ consuetudini satisfecisse videantur, tractatur, *Oldekop. in Tr. de Juramento in alter. anim. p. 23. n. 134.* ideò accepta à Magnifico almæ hujus Salanæ Senatu Juridico disputandi licentia, temperare mihi non potui, quin ea, quæ de hâc materia in LL. & apud DD. sparsim habentur, in unum quasi fasciculum colligerem, ac loco Dissertationis Inauguralis publicæ Eruditorum censuræ submitterem. In ea enim cum *Waremundo ab Erenberg. in Meditam. pro fæder. c. 1. n. 186.* firmiter hæreo opinione; satius esse ex variis prudentiæ Autoribus optima quæque congerere, quam propriæ industriæ viribus excogitata periculosè proferre, inprimis cum finis Disputationum Academicarum potissimus sit, ea, quæ passim habentur, alio modo aliave facie proponere, atque veritatem eorum indagare. Ne autem sine ordine procedere videar, allegati modò tit. atq; §§. ex *Recess. Imp. & Ordinat. Judic. Saxon.* instar cynosuræ mihi erunt, ad quorum ductum præsentem hanc materiam, pro concessa ingenii copiola, elaborabo. Cæterum cum universa tum demum benè & competenter gemuntur, si rei principium fiat decens & amabile Deo, *Novell. 6.*

&

§ 164. in *Præfat.* meritò animum meum ad Dei omnipotentis erigo adiutorium, *L. Deo autore 1. pr. C. de V. J. E. & vestigiis laudatissimi Imp. Justiniani insistentis, in nomine Domini nostri Jesu Christi sicut ad alia consilia, ita quoque ad præsentem hunc laborem progredior, vid. L. In nomine 2. C. de Off. Præf. Præf. Afr.*

NUM. I.

Quanquam teste Celso in *L. Scire 17. ff. de LL. & Ulpiano in L. Si quis 3. §. Conditio 9. ff. de Adim. l. transf. legat.* major rerum quam verborum habenda sit cura, nihilominus tamen cum & Juri eam non semper susque deque habuerint, *L. Juri 1. ff. de J. & J. L. Et primo 2. §. verba 2. ff. ad SCtum Vellej. L. furtum 1. ff. de Furt.* Labeoque maximæ alioquin autoritatis inter alia magnificè extollatur, quod Latinarum vocum origines rationesque percaluerit, eaque præcipuè scientia ad enodandos plerosque juris laqueos usus fuerit, *L. Necessarium 2. §. post hunc 47. ff. de O. J. A. Gellius Noct. Attic. lib. 13. cap. 10.* pauca, ne verbosa nimis fiat disputatio, quæ ad tituli explicationem facere videbuntur, antequam ad materiæ interpretationem perveniam, præmittere animus est, *pr. Inst. Quodcum eo, qui in al. pot. est & c. L. Ere 1. ff. de Reb. cred.* imprimis cum rerum exacta cognitio a genuino verborum dependeat intellectu.

II.

Concordiam à concordando derivari extra dubitationis aleam positum reor. Concordare verò idem significat, quod convenire. Nam sicuti convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum locum colliguntur & veniunt; ita & qui ex diversis animi s. cordis motibus in unum consentiunt, id est, in unam sententiam decurrunt, convenire s. concordare dicuntur, *V. L. Hujus edicti 1. §. conventionis 3. ff. de Pact.* Et Concors dicitur ab uno corde, de eo, qui conjunctum cor cum alio habet, s. qui est ejusdem cordis, i. e. mentis s. animi; Hinc Concordia conjun-

4.

Actio illa cordis descendit. *Gail. de Pro. Publ. lib. 2. cap. 18. n. 7.*
Bertachinus in Repertorio & Martini in Lexico Philolog. sub voc.
Concordia & Concors. Quia verò multi aliud verbis aliudque fa-
ctis exterioribus præ se ferunt, quam clausum in pectore te-
nent, in pacificationibus & concordiaë tractatibus manus sæ-
pius, interdum & ora junguntur, ut animorum conjunctio eo
magis cognoscatur his signis & dataë fidei mentisque indicia
ac quasi interpretes essent. Unde Germani dicunt: *Er hat mit*
Hand und Mund gelobet. Ore enim promittitur, manu con-
firmatur promissum. *Rainald. Corsus de Privat. reconciliat. cap.*
15. Oldendorp. clas. 4. act. 28. de Condict. certi ex stipul. pag. 719.

III.

Nec ullum facile hominem esse arbitror, qui nesciat ma-
num pignus esse fidei, amicitiaë, pacis atque concordiaë; osculo
verò liberum ac voluntarium eorum, qui in gratiam redeunt
l. fœdera faciunt, consensum exprimi, *Vent. de Valent. in Partib. Li-*
tig. l. 2. cap. 4. n. 30. Philip. Caroli in Animadvers. ad Q. Curt. a-
nimadvers. 9. conf. hic quoque Corsus & Oldendorp. loc. sup. citat.
Quemadmodum enim offensi animi argumentum est, alterum ad
osculum, in primis ubi usu id receptum, non admittere; ita contra
osculum mutuum inter injuriatum & injuriantem pro tessera con-
ciliati animi accipitur, *Mascard. de Prob. Volum. 2. concl. 903. n. 21.*
Quandoquidem injuria non expressè tantum per pactum & trans-
actionem; sed etiam tacitè per omnes illos actus, ex quibus dissi-
mulatio præsumi potest, remissa intelligitur, *arg. §. hac actio ult.*
Inst. de Injur. Nulla autem certior dissimulationis præsumptio ca-
pi potest, quam ex osculo unionis & amicitiaë symbolo.

IV

Præmissa vocabuli Concordiaë Etymologia, consideranda
ejus Homonymia. Eadem verò voce indigitatur etiam Dea
sic dicta apud Romanos, cui etiam ædem postea consecra-
runt, *Conf. Livium. Dec. 3. lib. 2. & 3.* Hancque Deam effinge-
bant Antiqui juvenulam, dextra craterem tenentem, læva
nunc Cornucopiaë, nunc sceptrum, ex quo fructus exire vide-
batur

5.
bantur, sed & imaginibus duabus, dextram dextræ jungenti-
bus. Pingebatur enim floribus cincta, dextra patinam cum
corde, læva fasciculum virgarum tenens. In quibusdam num-
mis duo Cornuacopiæ juncta una manu tenet, altera vas igni-
bus plenum; in aliis poma granata. *Hofman. in Lexico Univer-*
sali, vocabulo: Concordia.

V.

Homonymiam excipit Synonymia, quæ varias submini-
strat appellationes. Sunt enim qui eam modò per Pacem, mo-
dò per Amicitiam, modò per Reconciliationem efferunt. Sed
licet in ipso genere conveniant, ac idem faciant ex pluribus,
ut largo quodam modo definitio pacti in *L. Hujus 1. § 6. est*
2. ff. de Pact. comprehensa, singulis accommodari posse videatur;
nihilominus tamen re diligentius perpensa, manifestæ sunt
proprietas, quibus unumquodque ab alio secernitur. Recon-
ciliationem enim nunquam non prævit discordia. Amicitia
jungit illos præsertim, inter quos nullæ unquam inimicitia in-
tercessere. Pax vero ipso ortu nobiscum gignitur. *Rainald.*
Corsus d. lib. c. 4. Vent. de Valent. lib. 2. cap. 3. n. 23.

VI.

Alii Amicabilem compositionem & Concórdiam unam
eandemque rem diversis vocibus indigitatam, esse putant. Sed
utut inficias ire nequeam, in Jure imprimis Canonico *Cap. Ex*
literis 1. X. de Mut. petit. ibi: Concordia vel judicio utriusque
negotium terminetis, Cap. Causam que. 19. X. de Testibus, ibi:
Concordia vel justitia mediante decidant, § Cap. Querelam 15.
X. de Simonia, ibi: causam concordia vel judicio terminetis,
& ap. DD. passim pro Synonymis haberi, accuratè tamen lo-
quendo differunt ut causa & effectus. Nam ideo amicabile
compositio instituitur, ut partes discordantes in concordiam re-
digantur. Interim libenter concedimus, in eo, quo nos voca-
bula ista sumimus, significatu, vix aliquam esse differentiam;
siquidem Concordia nobis significat Tentamen concordia, quod
cum Amicabili compositione per omnia coincidit; Et in hac si-
gnifi-

gnificatione juxta filum d. Recess. Imp. nec non Saxon. Pro-
ces. definitio s. potius describo eam, quod sit: Actus legitimus, quo
in primis Judex inter partes litigantes res dubias ante litis con-
testationem tolerabilibus conditionibus seu æquis mediis ob
multa litium incommoda componit, & si fieri potest, decedit,
ut litium aliquis sit finis.

VII.

Definitioni proxima est divisio; dividi vero potest variè.
(1) in veram, quæ à vera partium voluntate proficiscitur, &
præsumptam, quæ ex circumstantiis & principiis quibusdam
voluntatem arguentibus colligitur, sic ex inimicorum mutuis
officiis, & amica conversatione concordia præsumitur, *Conf.*
Num. 3. circa f. (2) à causa impulsiva, in spontaneam, quæ
proprio motu, & provocatam s. eam, quæ consilio tertii, s.
judicis s. privati tentatur; (3) à subjecto in eam, quæ à perso-
nis principalibus, s. quorum principaliter interest, & quæ ab
aliis, communibus fortè amicis, procuratur, (4) ab objecto, in
universalem, quæ omnes, etiam diversi generis lites; generalem,
quæ omnes ejusdem generis lites, & specialem, quæ unam ali-
quam rem, s. litem specialem continet, (5) ab accidenti in pu-
ram, quæ neque diem neque conditionem, & conditionatam
quæ vel diem vel conditionem adjectam habet *L. Si super 9. &*
L. Promissis 37. C. de Transact. (6) in juratam & non juratam,
L. Si quis 4. & seq. C. h. t. (7) in scriptam & non scriptam,
L. Cum te 5. & L. Sive apud 28. C. eod. (8) à loco, in judicia-
lem & extrajudicialem, *cit. l. Sive apud 28. C. h. t.* (9) à tempo-
re, in diurnam & nocturnam, it. in eam, quæ fit die feriato
& non feriato *L. dies festus 11. C. de Feriis Lauterbach. in Comp.*
Jur. de Transact. p. 41. & seq. aliique.

VIII.

Visis hætenus generalioribus, Etymologia, Homonymia,
& Synonymia, proposita itidem definitione atque divisione,
consequens est ut ad eandem definitionem, in qua, tanquam in
speculo totius rei natura s. qualitas nobis sistitur, paulò pro-
pius

pius accedamus. In ea vero generis loco ponitur: Actus; notatque quoscunque actus à Jure nostro dependentes, s. fiant auctoritate privata s. publica, ut sunt actus donantium, testantium &c. §. *sed neque 10, J. de Testam. Ordin. L. Hæredes 21. §. uno contextu 3. ff. Qui testam. fac. poss.* Nam qui concordiam inter partes tentat, agit sane, vel agere saltem debet, ut, quantum possibile est, partes discordantes tolerabilibus conditionibus vel æquis mediis ad concordiam redigantur. Additur: legitimus. Legitimum vero à lege nomen habet, & significat quicquid L. institutum, approbatum vel definitum est, ut legitima Hæreditas, L. *Intestati, pr. ff. de Suis & leg. hæred. L. Sine 1. §. sed & 2. ff. ad SCtum Tertyl. L. lege, 130. de V. S. Uxor, L. Minorem 4. ff. de Ritu Nupt. Cognatio, L. si qua 12. §. adoptiva ult. ff. eod. Tutela, Tit. Inst. de Legit. Agnatorum, Patronorum, Parentum tutela. Ætas, l. si quis ult. C. de His, qui ven. ætatis. &c. conf. Wesenbec. in Comment. ad Auth. Novissima C. de Inoff. testam. m. 2.*

IX.

Dum vero actui additur vocabulum: Legitimus, simul etiam causa Concordiæ Efficiens proponitur. Licet enim illa fundamentum in Jure naturali, propter cognationem, quam Natura inter nos constituit, & quod inde alterum alteri insidiari nefas sit *l. ut vim 3. ff. de J. & J. habere videatur, siquidem DEUS pacis & concordia DEUS, juxta Paul. 1. ad Corinth. 14. vers. 33. & Corsum de privat. reconcil. cap. 1. nihilominus tamen, sicut nos Concordiam consideramus, incunabula ejusdem commodius à Jur. Gentium deduci posse videntur. Nam cum eo jure esse cœperint bella, captivitates, servitutes, quæ sunt naturali Juri, h. e. conditioni & statui, in quo ab initio omnes homines fuerunt, contraria. *l. Ex hoc 5. ff. de J. & J. §. sed jus 2. J. de J. N. G. & C.* consequens est etiam eodem Jure studium Concordiæ, quo discordantes in gratiam iterum rediguntur, introductum esse. Præterea in omnibus ferme Europæ provinciis laudabilis ejusmodi consuetudo viget, ut lites per Con-*

B

diam

diam, si fieri possit, componantur, antequam processui litigioso via aperiatur, sicut id Vent. de Valent. in *Partib. litigios. l. 2. c. 4. n. 10.* & Carpz. in *Proc. tit. 10. art. 1. §. 2. n. 18. Jurispr. forens. part. 1. const. 1. def. 10. n. 11. & Consistor. lib. 3. tit. 9. def. 99. n. ult.* de Gallia, fide Anton. Fabri in *C. lib. 9. tit. 22.* de Italia, fide Jasonis *Vol. 1. Consil. 35.* Fulgosi *Consil. 152.* & aliorum ibi allegatorum testatur. Nec est, quod dubitemus de Germania, siquidem plerisque in locis ante litigii telam Amicabiles compositores, gültliche Unterhändler adhibentur, *Vent. de Valent. d. l.*

X.

Postquam itaque incunabula Concordiæ inspeximus, videamus nunc utrum etiam ea ad Jus Civ. & Canon. referri possit? Quod omnino dicendum videtur, inprimis quia vestigia haud obscura, in utriusque Corpore deprehendere licet. Et hæc spectant omnes in universum leges, de hac materia loquentes; sed ex numero pene innumero aliquas saltem adducemus, nimirum *L. si quis 51. C. de Episc. & Cler. ibi:* nec dum per judicialem sententiam vel amicabilem compositionem sopiti sunt. *L. Tanta 2. §. Leges a. 23. C. de V. 7. E. ibi:* nec eas judicialis vel amicalis forma compescuit. Et mox: quæ enim judiciali sententia finita sunt, vel amicali sopita pacto. *Nec non ejusdem l. Constitutionem Dedit nobis, §. hæc igitur 23. ibi:* nec dum amicabilibus tradita sunt transactionibus, *Auth. si vero contigerit C. de judic. ibi:* per amicabilem compositionem dissolvant quæ dubia sunt. Ex Jur. verò Canon. inprimis notandi sunt textus, *sup. Num. 6.* jam citati, in quibus terminus Concordiæ semper occurrit. Addi iis possunt *Cap. Statuimus 2. ibi:* compositio facta fuerit, *Cap. de cetero 5. ibi:* cum adversario suo componit, *Cap. super eo 7. ibi:* gratis & amicabiliter inter se litigantes componant, *Cap. Ex parte ult. ibi:* poteris etiam ad componendum interponere *X. de Transact. & Can. 4. caus. 5. qu. 2. ibi:* cum eis pacificare familiariter minimè potuerint.

XI.

Quanto verò studio studium Concordiæ discordantibus in

in sacratissimis Imperii Constitutionibus injungatur, evolventi eas ex locis non unis liquido constabit. Sed instar omnium nobis sit Reces. Imp. ult. *Ratispon. de anno 1654.* §. *Zweytens*/solle der Richter erster Instanz/die Partheyen in zweiffelhafften Sachen/nicht allein vor angefangenen Rechtsstand und litis contestation, sondern auch in quacunq̄ue parte judicii, Durch alle dienliche Mittel und Wege / auch schiedliche Erinnerungen in Güte von einander zu setzen/und hierdurch alle weiltäufft̄ige kostsalkige Rechtfertigung zu verhüten/sich befließigen / iedoch ehe dann Er die Güte den Partheyen vorschlägt/vorhero in den Sachen sich wohl informiren/und sein Absehen bey diesen gütlichen vergleichen/dahin iederzeit sorgfältiglich stellen/damit die ein öffentlich obgezrechte Sach führende Parthen zu denselben nicht gelassen/noch der rechthabende Theil damit beschwehret/noch auch die Justiz wieder des andern Theils willen / verzogen werde. *Juncto ejusd. Recess.* §. *wenigers nicht*/verbis: Die gütliche Vergleichung/sonderlich in den wichtigen Sachen / vor allen Dingen zu versuchen/§. *Setzen demnach*/vers. zum dritten / verbis: daß alle Creditores und Debitores, sich mit einander in der Güte setzen und vergleichen/in unverhoffter Entstehung aber solcher Güte/alsdenn der Richter in Entscheidung der Sachen / auf diese unsere Constitution das Absehen haben.

XII.

Idem quoque urgent variarum Provinciarum sanctiones ac ordinationes Processus Judiciarii, sed ex iis Saxonicas saltem, brevitatis gratia, adducere animus est; inprimis autem asterisco notanda gravissima Sereniss. Elect. Saxon. admonitio ad Judices, quam, quia in elaboratione subinde ad eam respicere necesse habemus, exscribere non pigebit. Illa verò habetur in Ordin. Process. tit. 1. von Richterlichen Amte / §. besonders aber wollen wir alle die jenigen/so entweder an unserer statt/oder ihre von uns ihnen verliehene Gerichte besitzen / hiemit gnädigst und ernstlich ermahnet haben / mit allen Fleiß dahin zu sehen/und sich zu bearbeiten/damit nicht leichtlich / und ohn Unterscheid/

scheid / die zwischen den Partheyen entstandene Zerungen / zusör-
derst in Sumarien Sachen / in weitläufftigen rechtlichen Proceß
gewiesen / sondern so viel immer möglich / zuvor versuchet werde /
ob die Partheyen entweder uf billige Maße / in gute zu verglei-
chen / oder / da solches nicht statt finden wolte / zum wenigsten der
Proceß mit ihrer beyden Bewilligung per modum compromis-
si oder sonsten / eingejogen / vergebliche Zeit und Geld = Spildung /
ersparet / und also ieder zu seiner Befügñis umb so viel desto
schleuniger gelangen möge / zumahl wenn sich befindet / daß die
Sachen von keiner sonderlichen Wichtigkeit / oder solche Perso-
nen betreffen / die Unvermögens halben langwierige Richterfer-
tigungen nicht zu verlegen haben / wie auch / wann sich zwischen
Obzigkeit und Unterthanen / oder nahe verwandte Personen / oder
über solchen Sachen / die da pias causas, Witwen / Weisen und
andere dergleichen miserabiles personas betreffen / differenti-
erheben / und was sonst für Umstände mehr den Richter be-
wegen können / so viel an ihme ist / unnöthige Weiterung zu verhü-
ten und abzuschneiden / jedoch mit der Discretion und Bescheiden-
heit / daß gleichwohl uf allen Fall / und do gültliche Mittel endlich
nicht verfangen wolten / niemands recht / und hülflos gelassen werde.

XIII.

Idque, quod jam dictum est, Joh. Georg. II. in Resolut. Gra-
vam. anno 1653. & 1657. in conventibus provincialibus ipsi
traditis, sapientis repetitio, Tit. von Justicien - Sachen / §. hätte
auch zum achten / vers. wenn nun / verbis: So hat der Rich-
ter vor allen Dingen zwischen ihnen gültliche Handlung mit allen
Gleiß zu versuchen / und ihnen der Sachen Zustand nothdürftig
zu Gemüthe zu führen / §. und weil zum Eylfften / verbis: son-
dern so viel immer möglich zuvor / ob die Partheyen auf billige
maße verglichen werden könnten / zu versuchen act §. Damit aber
im zwölfften / verbis: sondern alsobald zur Handlung und
gültlichen Vergleichung / vermittelst fleißiger interposition schrei-
gn / §. Ingleichen da zum vierzehenden / verbis: daß anges-
egte Sachen entweder in der gute / oder durch Summarische
Weis-

Weisung / ohne Process abzuhelfen / & S. seqv. und eben also
 verbist: Die Güte jedesmahl vor den Process mit Fleiß versu-
 chet / von dem Richter Mittel zur gültlichen Composition ex offi-
 cio vorgeschlagen. Concordat. Ordin. Judic. Saxo - Gothana
 part. 2. c. 6. §. 1. Nach dem der Richter entweder
 in der Summarischen Verhör / oder sonst alle circumstantias
 facti wohl eingewonnen / soll Er vor Ertheilung des Bescheids
 bey aller Gelegenheit zwischen den Parteyen / so viel möglich /
 und wo eines Theils Recht nicht zu klahr ist / gültlichen Ver-
 gleich suchen / und beyden die aus Fortsetzung des Processes ent-
 springende Gefahr und Schaden wohl präsentiren / und an ihme
 nichts ermangeln lassen / was zu Vergleichung der Partheyen
 dienlich seyn möchte.

XIV.

Quia verò personarum causa Jus constitutum, S. ult. Inst.
 de J. N. G. & C. igitur, sicuti in aliis, ita hic quoque prius de
 personis, subjecto tractationis nostræ, erit agendum. Constituunt
 verò illud Judicantes & Litigantes. Judicantes in alleg. Recesf.
 Imp. & Process. Saxon. intelliguntur per vocem: Richter / Liti-
 gantes per verba: die Partheyen. Quare primo loco sermo nobis
 erit de Judicibus, posteriori de partibus litigantibus. Nomen ve-
 rò Judicis, summo Magistratui olim tributum, ut inter alia constat
 ex i. Samuel. 8. vers. 20. C. Regum 23. Caus. 23. qu. 5. Hodie ve-
 ro etiam inferioribus Magistratibus tribui consuevit. Crescen-
 te enim Republ. & litium multitudine in hoc corruptæ naturæ
 statu indies invalescente, is, quia per eum omnia expediri non
 poterant, coactus fuit, Judices, qui lites secundum Juris ordinem
 audirent & definirerent, constituere, eosque jurisdictionis augmen-
 to honorare. Crediderunt enim Principes, eos, qui ob singu-
 larem industriam, fidem atque gravitatem ad hujus officii am-
 plitudinem fuissent evecti non aliter judicaturos esse pro sa-
 pientia ac luce dignitatis suæ, quam ipsi forent judicaturi, arg.
 l. un. ff. de Offic. Præf. Prator. Et rectè, dum in aliis etiam
 partibus illorum officium occupatur, gravioribusque negotiis ut-

plurimum involuti sunt, litibus ubivis locorum in propria persona interesse nequiverunt, hinc exemplo magni illius, in populo Israelitico LLatoris, Moisis, aliis hanc curam rectè demandarunt. Quamvis enim ille à Deo donis ferè divinis exornatus fuerit, ut S. quoque pagina de eo testetur, non surrexisse post ejus obitum Prophetam tantum in Israel, solus tamen sufficiens ad gubernacula Reipubl. non extitit.

XV.

Probè autem hic notandum, quod Jurisdictio à summo Principe, tanquam à fonte uberrimo ac perenni oriatur, & jure proprio ab eo exerceatur, ab aliis verò, ad quos, ceu rivulus quidam, dimanat, jure alieno, quo collimant verba Ordinat. Process. Sax. alleg. tit. §. besonders aber wollen wir alle diejenige/so entweder an unsern Statt/oder ihre von uns ihnen verliehenen Gerichte besitzen/hiermit gnädigst und ernstlich ermahnet haben. Hinc quoque dividi solet Iudex in Ordinarium & Extraordinarium. Ordinarius est, qui non ab alio Magistratu dependet, sed proprio Jure potestatem judicandi habet, ut hodie sunt Imperator, Reges, Electores, Duces, Comites. Extraordinarius, qui non proprio suo jure, sed ab alio superiore potestatem judicandi habet. Quod fit si vel superior iudex alicui causæ cognitionem commiserit, ut sunt Commissarii, vel si partes in alicujus personam consenserint, ut sunt arbitri compromissarii. Non enim rejiciendum est illud Politicorum monitum, à Platone, ut perhibent, olim prolatum: prius per amicos tentandam esse concordiam inter cives, antequam lis in iudicium deferatur.

XVI.

Et hujusmodi Commissariis hodie commodè & frequenter utuntur litigantes, dum iis faciliori negotio minoribusque sumptibus metam litis assequi valent, Carpz. P. I. Constit. I. def. 12. n. 4. & 5. Unde etiam haud difficulter à Principe vel à supremo cujusque loci Magistratu concedi solent, sub hac potissimum formula: Ut primum inter partes concordiam tentent,

ea

ea verò dissoluta, in Entstehung der Güte/via Juris procedant, docente experientia quotidiana harum terrarum; Carpz. d. l. n. 6. de qua etiam testatur, Ayrer in Proc. Hist. P. 1. c. 2. obs. 3. n. 8. Vent. de Valent. lib. 2. c. 4. n. 10. Gail. l. 1. obs. 35. n. 1. & de P. P. l. 2. c. 18. n. 6. In quibusdam tamen judiciis, Judex supremus ex officio litigantibus tales Commissarios, præsertim quando factum obscurum, & causa intricata est, adjungit, ut fieri quoque amat Dresdæ in supremo Provocationum Judicio, vid. Resolut. Gravam. d. l. & §. weil zum eilfften/verbis: So sollen hinfuro in allen Sachen/so vor unsern Appellation Gerichte in prima instantia anhängig gemacht werden/unsere Cantzler und Rätthe/collegialiter, oder von denenselben gewisse Deputirte gütsliche Handlung pflegen &c. it. §. sequ. Damit aber in f. verbis: und so dann entweder ingesamte/oder durch gewisse hierzu Deputirte die Partheyen zu vergleichen sich bester massen bemühen.

XVII.

Cum verò Compromissa ad finiendas lites pertineant & ad similitudinem judiciorum redigantur, L. Compromissum l. Labeo 3. §. tametsi 3. ff. de Recept. arbitr. non rarò evenire solet, ut litigantes ad judiciorum moras, sumptus, cæteraque incommoda evitanda privato alicui Viro bono controversiam dijudicandam credant, in eumque ita compromittant, ut quicquid statuerit, ratum firmumque proque re judicata habeatur, Wesenb. in Parat. cit. tit. n. 1. Consentit Churfürstl. Sächs. P. D. tit. 1. §. besonders/verb. Zum wenigsten der Process mit ihrer beyden Bewilligung per modum Compromissi oder sousten eingejogen. Nec non Fürstl. Sächs. Gothaische G. v. P. D. P. 2. c. 6. §. 3. verbis: Soll der Richter vor Eröffnung solches Processes die Partheyen mit allen Fleiß zum Comptromiss und zwar dergestalt veranlassen &c. Berlich. conclus. 7. num. 31. & seqq. Cujus compromissi tanta postmodum vis & efficacia fuit, ut etiam iniquæ arbitri sententiæ, (dummodo non extra metas compromissi vagetur) stare quis teneatur per expressum textum in l. diem 27. §. stari 2. ff. eod. non quidem propter au-
to-

toritatem sententiæ, sed ex inita conventionione, vel compromisso vel metu pœnæ eidem adjectæ, *Carpz. in Proc. tit. 2, art. 3, n. 38.* Hinc etiam ab ea regulariter appellare prohibitum est, *l. Ex sententia i. C. de Recept. arbitr. Gail. lib. 1, obs. 149, n. 1, & obs. seq. n. 8.* ubi etiam rationem adducit. Minimè verò ejusmodi arbitro jurisdictionem legalem, sed conventionalem tantum, lego tamen approbatam, adscriptam volumus, *Carpzov. d. d. n. 37.*

XVIII.

Imò non tantum Judex, sed ipsæ etiam partes Concordiæ imprimis operam dare tenentur, ne lis ad judicium deferatur, vel, si delata jam sit, privatim componatur. Nam eleganter *Celsus in l. Hoc edicto 1, §. inde queritur 10. ff. de O. N. N.* Quid aliud, inquit, agebat prætor, quam ut controversias eorum dirimeret? A quibus si spontè recesserunt, debet id ratum habere. Etsi enim non temeraria aut calumniosa sit litigatio, merito tamen gaudere debet Magistratus, si transactione potius aut conventionione, quam judicio illa finiatur, *Anton. Pichard. Comment. Institut. rom. 2, lib. 4, tit. 16, num. 7.* Quod si verò partes res inter se controversas seponere nequeunt, communes amici, nullo licet prævio compromisso pactove partium se interponere, omnique consilio & labore niti debent, ut eas in gratiam reducant. Quare præclarum sane Populi Roman. institutum fuit, ut priusquam litigatores in jus venirent, honoraria amici alicujus opera uterentur, qui experiretur, utrum illorum controversiam intra privatos parietes placide sedare & amicabiliter componere posset. Si verò res componi ita non potuisset, tunc demum Judicem & Advocatos in consilium advocarunt, ut annotaverunt DD.

XIX.

Insuper Advocati quoque, quoad fieri potest, homines ad lites propendentes ad pacem & concordiam inflectere debent, si.

sicut illis disertè injungitur Ordinat. Proces. Sax. tit. 3. §. 1. in verbis: billige Vergleichung vielmehr befördern / als verhindern / conf. Churfürstl. Sächs. Torgauisch Ausschreiben de an. 1583. tit. von Advocaten und Procuratoribus §. und da sich / in verbis: So sollen sie doch für allen Dingen versuchen / und müglichen Fleiß anwenden / ob der Sachen in der Güte durch leidliche und billige Mittel abzuhelffen / nicht aber wie zu geschehen pfeget / umb ihres eigenen Nuzes und Vortheils willen / die Leuthe in einander hezen / noch von sühnlicher Vergleichung abhalten. Hinc conscientia suæ benè consulunt Causarum Patroni, qui clientibus suis, in causis inprimis, ut infra dicetur, dubiis, Concordiam suadere, eamque iisdem pro virili persuadere conantur, *Fibigijs in Process. cap. 2. memb. 3. §. 11.* Hanc enim qui contrario studio intervertere satagunt, & LLatoribus & divinae voluntati, disfidis omnibus inimicæ ac non nisi pacem & concordiam præcipienti refragantur. Laudandus proinde est Jacobus Schultes, Advocatus olim Lipsiensis non incelebris, qui, referente Magnif. Dn. Ziegler. *in Rabulist. cap. 10. §. 9.* semper, etiam in causis, quæ justissimæ ipsi visæ fuerunt, transactionem clienti toto pectore suasit, & hoc ipsi profuisse tum ad celebritatem nominis, tum ad augmentum rei familiaris,

XX.

At nihil magis inuisum & odiosum est causidicis quibusdam, quam si audiverint litigantes aut leviter tantum contententes transactione interposita rediisse in gratiam. Hinc adeo videas eos stimulos admovere rixantibus, & ignem subjicere, ut incendium erumpat nunquam deinceps facile extinguendum; *Id. ibid. §. 10. nec non in ejusd. Cap. §. 1. & seqq. addatur Otto Philip. Zaunschleiffer in Milite togato, p. 42. in f. & init. seq.* Quare occasione modò dictorum non ineptè hic quæri potest; Utrum ad Concordiæ tractatum Judex teneatur admittere Advocatos? In foro nostro Saxon. affirmativa probatur, per ea, quæ *Num. preced. in pr.* fuerunt allegata. Quid? quod in Curia suprema Lipsiensi, nec non Curia Wittenbergensi certi habeantur.

beantur Advocati ad concordiam, qui dicuntur: Zur Güte. Vid. Resolut. Gravam. d. l. §. weiter und zum zwey und funffzigsten & Ordin. Process. Saxo-Goth. P. 2. c. 6. §. Damit auch solcher güthlicher Vergleich 2, in quo expresse cavetur, quod, nisi partes in persona comparere queant, Mandatarios, quoad concordia tractatum sufficienter instruant. Permisit tamen Serenissimus Sax. Elect. in Resolut. d. l. & §. allegantibus gravamina ea, ut, quoniam Advocati illi ordinarii paucas controversias amicè componerent, sed sæpius impedirent, vigore ordinationis Provincialis & supremæ Curia Lipsiensis, partes litigantes jura exceptionesque suas in judicio proponere valeant.

XXI.

Quin etiam Dn. Ludov. Günth. Martini *Comment. for. ad Ordin. Process. Judic. Sax. tit. 1. §. 2. n. 22.* Constitutionem de Rebus Metallicis Christiani Elect. Sax. art. 98. §. darümb auch. qua omnes Procuratores Advocatosve ad præcavendas non necessarias lites, removet, auream vocat, optatque, ut in omnibus ejusmodi tractatibus amicabilibus ii arcerentur, sperans hoc casu multum sanè litis amicè & summo cum emolumento partium sopiri posse. Attamen restringere videtur hic suum assertum ad Procuratores turbulentos, & Rabulas injustos, qui ratione proprii compendii cum proximi malo ac damno discordias inter partes fovent, lites procrastinant, literas oblitterant, sigilla sugillant, de quibus id etiam concedi potest. Alias nimis durum esset, si Advocatos, propter quorundam malitiam, planè ab amicabilibus compositionibus exclusos quis vellet, cum laudabile vitæque hominum necessarium sit advocationis officium, *L. Laudabile 4. pr. C. de Advocat. divers. judicium*, causarumque Patroni, gloriosa vocis confisi munimine, ambigua facta causarum dirimant, suæque defensionis viribus in rebus sæpè publicis ac privatis lapsa erigant, fatigata reparent, laborantium spem, vitam & posteros defendant, *L. Advocati 14. C. de Advocat. divers. judiciorum*.

Cæterum inter alia, quibus nonnulli irretiuntur, peccata, illud non postremo loco ponendum, quando autores quandoque sunt clientibus suis ad ineundam transactionem, cum tamen probè sciant adversarios justam, clientes vero suos injustam habere causam. Quod suum peccatum haud leviter augent, si defendant aliquandiu injustam ejuscemodi causam, eum in finem, ut tædio affecta vel sumptibus exhausta pars adversa transactionem ineat, vel totum jus cedendo, vel non modica litis parte vexam redimendo. Quo sane casu longe melius facerent, si clientibus suis injustitiam causæ aperirent, eosque monerent, ut eam deserant, nihilque accipiant, nisi forte quod alter voluerit liberè & gratis conferre, aut si subsit dubitatio, secundum hujus qualitatem aliquid arbitrio prudentis dare, *Dn. Fritsch. in Advocato peccante, conclus. 9. n. 4.* siquidem transactio & amicabile compositio locum habet in causis ambiguis, non manifestam iniquitatem redolentibus.

XXIII.

Sed satis de primo subjecti membro; progredimur ad alterum, partes scil. litigantes, quas inter Concordia, uti in definitione dictum, tentanda. Dicuntur verò partes litigantes, qui de causa aliqua in judicio disceptant. Inter eos primum locum obtinet Actor, ab agendo dictus, qui actionem instituit, & ab altero quid petit, *L. Qui appellat. 29. & L. Inter litigantes 62. ff. de judic. Magnif. Dn. Struv. Synt. Jur. Civ. Ex. 9. th. 4.* secundum Reus, à re, quæ ab eo petitur, denominatus. Et reorum nomine veniant non tantum, qui arguuntur alicujus delicti, sed omnes, de quorum re disceptatur, *Cap. forus 10. in f. X. de V. S. Rosbach. in Process. Civ. tit. II. n. 1.* Est igitur Reus, contra quem actio instituitur & à quo quid petitur, *L. Non est novum 5. & sequ. C. de Edendo, L. Ait Prætor 3. ff. de Jurejur. Magnif. Dn. Struv. d. l. & th.* Utimur verò hîc numero unitatis, quia sufficit unus actor & reus, licet quandoque plures personæ tam ex parte actoris quam rei concurrant, qui tunc litis appellantur con-

fortes, t. t. C. de Consort. ejusd. lit. Et vocula consortis in causis civilibus, complicitis in criminalibus obtinet, sicut in civilibus agere, in criminalibus verò accusare dicimus, uti notissimum.

XXIV.

Plurimum autem refert scire, quis actor sit vel reus, quia actoris est aliquid proponere & id probare, quo non probato reus absolvitur, L. Accusare 4. C. de Edendo. Hinc quaeritur quisnam in duplicibus judiciis, nimirum familiae herciscundae, communi dividundo, finium regundorum, ubi uterque litigatorum & petit, & se defendit, actor sit? Et Cajus in L. In tribus 13. ff. de judic. it. in L. Nihil 2. §. in tribus 1. ff. Commun. Divid. respondet: Eum actoris partes obtinere, qui prior ad iudicium provocaverit; sed cum ambo provocaverint, & dubitetur, uter sit prior, is actor erit iudicandus, quem fors definiverit, L. Sed cum 14. ff. de judic. Magnif. Dn. Struv. Jpr. R. G. F. lib. 4. tit. 2. n. 1. Caterum actoris est, ut, antequam iudicem adeat, & litigare incipiat, subtilius deliberet, an iustam s. in iure fundatam habeat litigandi causam, Vent. de Valent. l. 1. c. 3. n. 38. Deinde ut debitorem s. adversarium suum extra iudicium interpellat, textus est in l. debitores 10. C. de Pignor. & hypoth. l. Aemilius 38. pr. ff. de Minor. L. Quidam, 13. pr. ff. de S. P. ll. L. Mora 32. pr. & §. Et non 1. ff. de Usur. L. Si ex legati 23. ff. in V. O. & L. 88. de R. J. Utilior enim illa amicabile compositio est, quae futurae controversiae viam praeccludit, quam quae coeptam terminat. XXV.

Quo spectat illud, quod Schneidewino, Jeto quondam Wittenbergensi celeberrimo, acceptum refertur dictorium: Macre concordium, seu macram concordiam meliorem esse pingvi sententiâ, daß ein magerer Vertrag in der gûte besser sey / als ein feister mit Recht. Spectant huc quoque egregia verba Syracid. c. 19. vers. 13. quae ex versione B. Lutheri ita sonant: Sprich deinen Nächsten drumb an / vielleicht hat Erß nicht gethan / oder hat Erß gethan / daß Erß nicht mehr thue. Et, paucis interjectis, alia, vers. 17. Sprich deinen Nächsten drumb an / ehe du mit ihu pochest / und dencke an Gottes Geboth. Hinc
pru-

prudenter non modo, sed Christianè etiam illi faciunt, qui extrajudicialibus hujusce interpellationibus utuntur, antequam processus litigiosi viam ingrediantur, cum nullo ipsorum incommodo id fiat. Jam verò quod alteri prodest & mihi non nocet, id ut non intermittatur æquitas suggerit, etsi jus deficeret, ut inquit Paulus in *l. in summa 2. §. item Varus 5. in f. ff. de Aqua & aqua pluvi. arc. addatur Brunn. in Comment. C. ad cit. l. debitores 10. C. de pignor. & hypoth. n. 3.*

XXVI.

Qua de causa Imperator Alexander in *l. Si manumissori 4. C. de obsequ. Patron. præstand.* Victorinum quendam graviter & iratus quasi objurgat, quod nulla prævia interpellatione Patronum suum in jus vocaverit, hisce verbis: Nam si qua tibi pecunia debebatur, sive de rebus, adversus Patronum, disceptatio fuerat, non protinus ad litigandum currere debueras. Et quadrat egregius textus in *l. Cum postulassem 44. in pr. ff. de dam. infect.* in quo, qui damni infecti cautionem postulabat, prius extra judicium, quam Prætorem adierat, vicinum monuit; & licet interea ædes corruissent, damnumque ipsi dedissent, fraudi tamen ipsi mora hæc non fuit, sed Prætor omnia servanda esse existimavit, atque si, postquam in possessionem venisset, damnum datum esset. Unde clausula illa; Pluries amicabiliter interpellatus dare vel facere recusavit, sine dubio nata: *Wiewohl Kläger offtmahls Beklagten in der gute angelanget / und umb Bezahlung freundlich erinnert hat / so hat Er doch auffer dieser Nothgedrängter Rechtfertigung bey Ihn nichts erhalten mögen / vid. Stryk. de Cautela abundantia in Process. c. 1. n. 30. pag. m. 10. & seqq.* quam etiam in supplicationibus pro impetrandis citationibus tota die deprehendimus; *conf. Dn. Nicolai in Process. cap. 2. in formula n. 36. tradita.*

XXVII.

Si verò videat, quod extrajudiciali interpellatione parum aut nihil efficiat, antequam Judicem adeat, de Christiano, honesto, pio, pacifico, docto, eloquenti ordinisque judiciarii pe-

rito sibi prospiciat Advocato; *Fibig. in Process. cap. 2. memb. 3. §. 1. in f.* Quamvis enim Latherus *de Censu lib. 2. c. 7. n. 76.* scribat, quod consultissimi & conscientiosi viri à forensibus negotiis & causis tractandis, tanquam ab igne abhorreant; & vix fieri possit, ut animus quantumvis rectus & excelsus non aliquando attrahat labem aliquam ex tot flagitiis perpetuo circumstantibus *Magnif. Dn. Ziegl. in Rabulist. cap. ult. §. 6.* Siquidem *Plinius lib. 2. ep. 3.* Nos, inquit, qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiscimus, sive ut *cit. modò Magnif. Dn. Ziegl. eodem loco* habet; addiscimus. Non tamen putandum est, quod seculum nostrum adeo effectum & sterile sit, ut non quandoque unus atque alter, in quo prædictæ virtutes cadant, reperiat *Advocatus*. Eo vero reperto verum facti statum cum omnibus circumstantiis diligenter exprimat. Confessori enim Advocato & Medico dicenda est veritas, *Vent. de Valent. lib. 1. cap. 3. n. 41.* Denique de probationibus sit sollicitus, quibus intentionem confirmet, ne sumptibus inanibus divexent se se, litigando cum illis, contra quos obtinendi spem habere non possunt. *Id. ibid. n. 43.*

XXVIII.

Deinde Rei quoque est, ut quas se habere putat exceptiones probe ponderet, & pariter accurate secum deliberet, an cedere an verò contendere velit. Nam negare non possumus conducibilius quandoque esse aliquid de Jure suo remittere, quam certis sumptibus incertam spem emere, & patrimonii partem aut reditum certum dubio eventui impendere. Quare non immerito commendantur in Jure, qui lites in tantum execrantur, ut malint jus suum indiscussum relinquere, & majore charitatis quam justitiæ ratione habita, jacturam aliquam facere, quam in judicio contendere, & molestia judiciaria vexari, præsertim quando vident sacrosanctas Justitiæ officinas ubique fere constupratas, *Oldendorp. in Progym. Action. forens. clas. 1. act. II. in except. rei convent. n. 3.* Quandoquidem, quod
in

in communi proverbio dicitur, verum omnino est: Hodierna ova
 crastinis pullis meliora esse, satisque lucrari eum, qui a lite
 nonnunquam discedit. Sapisimè enim usu venire videmus
 litigatores, qui cum sumptuum quoque adjudicatione victo-
 riam reportarunt, tam longis anfractibus vexatos, & tot
 sumptibus fatigatos, ita affligi, ut lugendum potius sibi esse
 putent, quod bonæ alioquin litis aut instituendæ aut susci-
 piendæ consilium ab initio non abjecerint, quam gratulan-
 dum, quod tanto pretio nudam victoriæ gloriam compararint,
 uti ex Ant. Fabro hæc verba allegat Oldek. *de Jurejur. in alt.*
anim. p. 47. n. 232.

XXIX.

Hinc dimidium, quo quis sine judiciorum molestia frui
 tranquille potest, plus toto est, per viam Juris obtinendo. Qui
 verò dimidio sive mediocritate contempta totum appetunt, sæ-
 pius utrumque amittunt, ut omnium seculorum experientia &
 B. Dn. Lutherus *Tom. 1. declam. popular. sup. VIII. præcept.*
fol. 160. & sequ. edit. Jenens. satis superque testatur.
 Frequentissime, inquit, fit, dum duo super re quapiam conten-
 dunt, per amicum pactum quilibet alteri cedens, ambo acce-
 pta rei parte, contenti forent, ubi dum litigant, longè plura
 consumunt, & in Causidicos profundunt duplo, quam cogentur
 cessisse alteri partium. Quid? quod aliqui ultra rei summam,
 duplam etiam consumunt, & tamen etiam illam perdunt. Hic
 cantari tempus est; Justus es domine, & rectum judicium tu-
 um. Da Causidico ingrato, alieno, irridenti te 20. florenos
 pro lite, qui noluisti fratri cedere 10. florenos pro pace. Quis
 est hic reprehendendus, nisi tu omnium cœcissimus, qui pecu-
 niam profundis indignis cum peccato, quam cum merito po-
 teras relinquere fratri adversario tuo, quem Deus dignum ju-
 dicarat ut haberet? Quod si triumphaveris, tamen cum pecca-
 to habes triumphum, & in morte quoque nudus invenieris. Ha-
 tenus Lutherus. *Conf. ea, quæ habentur in Sciagraphia Pro-*
cess. judic. Wodurch die langwierigkeit der überaus-kosts-
baren

baren Rechtfertigung und Gerichts-Sachen abgeführtet.
N. 29. lit. K. cujus Autor ex siglis nomen representantibus & loco impressionis colligitur fuisse D. Hermann Hoffmann, Consiliarius Brandenburgicus.

XXX.

Cognitis personis, à quibus & inter quas negotium Concordiæ obtinet, progredimur ad Materiam s. Objectum tractationis nostræ, res sc. dubias, *arg. L. Qui transigit. 1. ff. de Transact.* Consentit Recess. Imp. ult. §. zweytens. ibi: in zweiffelhaftesten Sachen etc. Process. Elect. Sax. tit. 1. §. besonders / ibi: die zwischen den Partheyen entstandene Irrungen. Ordin. Process. Saxo-Goth. part. 2. c. 6. §. 1. ibi: Und wo eines Theils Recht nicht zu klahr ist. Rationem suppeditat Keller. *cit. sæpius Tr. de Offic. Jurid. Polit. lib. 1. c. 14. p. 115.* quia satius est id ipsum de quo ambigitur, concedere, quam impudenter resistere. De decisis enim & semel sopitis nullum judicium est, nisi fortè, ut hodierno seculo litigioso, quo frigescente charitate abundat iniquitas, fieri amat, etiam in re clara nec controversa quis alteri litem temere movere velit. Quanquam non negem propter amorem pacis & concordiæ posse aliquem rem etiam certam & indubitatum alteri sponte sua donare vel remittere, *arg. l. jam cit. Qui transigit 1. ff. de Transact.*

XXXI.

Dicitur verò res dubia, vel ratione dubii eventus; quia incertum est, quem exitum, quemve finem lis in judicium deducta, sit habitura, *l. Quod debetur 51. ff. de pecul.* vel ratione intricatarum circumstantiarum, quæ Judici facile scrupulum injicere possunt, vel ratione ipsarum partium, quæ causas & jus iis applicandum plerumque non intelligunt. Nam licet illud in se certum sit, non omnibus tamen statim ita clarum & perspicuum est, ut de justitia causæ vel juris ad se pertinentis semper certi esse possint. Saltem notandum hic venit, quod res dubia dupliciter in Jure nostro accipiatur; vel enim ipso actu

actu est dubia & litigiosa, vel actu talis nondum est, metuitur tamen aliquando exitura, & sic potentia talis pro objecto quoque concordia habetur, *L. Post rem 11. ff. de Transact. L. Cum te proponas, 2. L. Jubemus ult. d. t. Add. Brun. ad dd. LL. Magnif. Dn. Struv. Ex. 6. th. § 6. Borcholt. in Comment. tit. ff. de Transact. n. 5. & 6. Wesenb. in Paratit. ad eund. n. 3. ibique Dn. Hahn.*

XXXII.

Sed quia generaliter dicta solent esse obscura, & quæ in specie non attinguntur, videntur neglecta, præstat aliquas enumerare causas, in primis cum Serenissimus Saxo in §. besonders aber / sæpius allegato, prolixum catalogum earum causarum contexuerit, inter quas familiam ducunt Causæ injuriarum, per verba: Damit nicht leichtlich / und ohn Unterscheid / die zwischen den Partheyen entstandene Irrungen / zupörderst in injuriis Sachen / in weitläufftigen rechtlichen Proceß gewiesen. Et rectè quidem. Sunt enim multi ingenio tam aspero & implacabili, ut leviusculo verbo vel tantilla injuriola læsi, ad judicium statim convolent, lædenti dicam scribant, litemque verè depauperatricem instituunt. Præterea nullæ actiones animæ magis periculosiores esse videntur, animosque hominum, ira & odio jam accensos, ad varia peccata irritare solent, quam quæ ob contumelias & injurias instituuntur. Quoniam igitur omnis actio injuriarum, si non ad damni reparationem, sed vindictam tendat, *L. Prætor edixit 7. §. si dicatur 1. vers. at in actione injuriarum ff. d. Injur. odiosa est, quæ magis restringenda, quam amplianda, L. Cum quidam 19. ff. de Liber. & posthum. C. Odiat 15. de R. J. in 6to.* igitur cordatus Judex omne suum studium eò dirigere debet, ut lis exorta citò finiatur, rancor animorum supprimatur, injuriis disjuncti jungantur, sicque in gratiam & concordiam reducantur; *Lycurgus Romano-German. Hoffmanni cap. 48. n. in Exegesi 9.*

XXXIII.

Partes verò ipsæ non difficiles se in hoc concordia tractatu

D

tu

tu præbeant; Pars injuriata summum jus contra injuriantem
 haud urgeat, sed lenitatem rigori anteponeat, proximo con-
 donet, *Vid. Dn. Frisch. de Jure & Regim. Charitat. Christianæ*
 §. 37. in primis cum injuriam contemnere viri potius magnanimi,
 nec eam vindicare Christiani sit. *Dn. Mevius P. 1. decis. 223. n. 6.*
 Et licet injurians vel obtestetur, se id, quod dixit, non animo
 injuriandi dixisse, vel nihil sibi conscium, quod alterius hono-
 rem & famam violet, vel dicta aliter atque accepta sunt, ex-
 plicet, nulla tamen nota ei inuritur, *L. Furti 6. §. pactus 3. ff. de*
His qui not. infam. ubi inhumanum esse dicit JCrus, ut notetur
 infamia, qui precibus impetravit ne secum agatur. Imò nec si
 deprecatione mereatur actionis & injuriæ remissionem, infamia
 locum habet, quia hæc potius ad amolendas molestias, impendia
 & dubium litis eventum, quam ad confitendum tendere præ-
 sumitur, *Dn. Mevius d. l. n. 8. & seqq.* Accedit, quod jussu Ju-
 dicis id faciat; jam vero qui ejus jussu aliquid facit, non vide-
 tur id dolo malo, neque ex conscientia sceleris facere, ideoque
 excusatur, quia parere necesse habet, *L. Non videtur 167. §. qui*
jussu 1. de R. I. conf. Gilhausen. Arb. Judic. Crim. c. 2. t. 34. n. 12.
 Et hac declaratione, prædicto modo, facta, si injuriæ aliquate-
 nus dubiæ sunt, injuriatus acquiescere tenetur, per *Ordinat.*
Polit. Joh. Georg. II. tit. 5. §. Nach dem nun/verb. ult: klagender
Theil sich daran begnügen und sättigen zu lassen schuldig. An
 vero, si injuriæ non dubiæ sint, aliquando partes ad concor-
 diam ineundam cogi possint, de eo forte inferius erit dicendi
 locus.

XXXIV.

Sequuntur secundo Causæ modicæ s. modici præjudicii;
 Zumahl wenn sich befindet/ daß die Sachen von keiner sonderli-
 chen Wichtigkeit/ ut verba, allegati ex *Proc. Judic. Sax. §. be-*
sonders/sonant. Quia modicum damnum æquo quis animo
 ferre. *L. Si merces 25. §. vis major 6. ff. Locati,* & parvulam in-
 commodi partem sustinere debet, *L. Habitatores 27. in pr. ff. cod.*
 Nec enim viro congruit, sed potius est muliebri litigare de re
 mi-

minima, quam nec operæ pretium est vel extra iudicium petiisse, vel in iudicio obtinuisse. *Vent. de Valent. l. 1. c. 3. n. 12. Hoffmann. in Lycurgo Germ. morib. inform. c. 19. n. 1. § 2.* Attamen non satis convenit inter DD. quid sit vel dicatur modicum. Communiter definitur id, quod est infra duos aureos, *L. Si quis 10. §. f. § L. sequ. ff. de dolo malo.* Alii causam modicam s. modici præjudicii esse existimant, quæ plus expensarum requirit, quam inde emolumentum sperandum, s. ut *Ayrer. in Process. Histor. P. 1. c. 4. n. 9.* offert, quæ ad sumptus judiciales non sufficit, *die der Mühe nicht werth/moch der Gerichts-Kosten austräglich ist.* Bene tamen ibidem n. sequ. in arbitrio Judicis hoc positum esse existimat, ut is, ponderatis personarum & causarum qualitatibus, quatenus causa modica dicatur, pronunciet; *Conf. Vent. de Valent. l. 1. c. 3. n. 35. Manz. in Special. Jur. Commun. sub tit. de Modico in Prefat. Rittershus. ad Nov. P. 9. c. 3. n. 17.* siquidem inter personas pauperes causa modici valoris magna dici possit, & quæ inter divites 100. etiam florenorum summam excedit, minima. *Ayrer. d. l. n. 12.*

XXXV.

Licet igitur facile audiendi non sint litigantes de re modici præjudicii, quæ in considerationem non venit, nec in Jure à Præatore curatur, *L. Scio 4. ff. de in integr. restitut. Carpz. P. 3. Constit. 32. def. 21. n. 3.* quia modicum & nullum æquiparantur *Cap. Licet causam 9. X. de Probat. nec honestum sit Judicem in hujusmodi causis inquietare, v. Nov. 24. Cap. Hæc nos 1.* Reperiuntur nihilominus, qui tantillum de Jure suo remittere ignominiosum sibi fingunt, quin etiam volupe sibi esse ducunt, ob titivilitium aut rem modicam litigare, & vel iterata vel nova coram tribunali desideria explicare, *Magnif. Dn. Ziegl. in Rabulist. c. 10. n. 6.* Quo casu sanè à limine iudicii non sunt repellendi *arg. L. Creditores, 7. ff. ad L. Jul. de vi priv. quia nemo tenetur Jus suum, quamvis tenue, indiscussum relinquere, C. Novio 13. X. de Judic. attamen lis celeriter expedienda est, secus ac quondam de Gallo gallinaceo factum est, cujus gratia*

D 2 testes

testes producti, reproducti, attestata testium disputata sunt, usque dum plaustra actorum confecta, atque ita multum temporis ac pecuniæ consumptum fuerat, sicut testis hac in re satis locuples adduci potest *Carpz. in Jpr. For. Rom. Sax. P. 1. C. 1. def. 9. n. 14.*

XXXVI.

Tertio huc referuntur Causæ pauperum: *Ordin. Process. Sax. tit. 1. §. besonders/verb. oder solche Personen betreffen/die unvernögens haben langwierige Rechtsfertigungen nicht zu verlegen haben.* Sed certa regula definiri non potest, quis pauper dicatur. Aliquando enim pauper dicitur, qui parum habet in bonis, *Ayrer. in Proc. Hist. P. 1. c. 7. obs. 2. n. 4.* Aliquando & quidem juxta LL. Romanas *L. Nonnulli 10. ff. de Accusat. Gail. l. 1. obs. 142. n. 8. & DD. ibi alleg. pro paupere habetur, qui minus quam quinquaginta aureos, & quidem, uti Philippi Considerat. sup. Process. Elect. 2. tit. 1. n. 21.* explicat, usualis monetæ, habet; licet hoc universaliter verum haud sit. Nam si hoc semper & ubique procederet, necessario sequeretur, quod ille dives esset, qui quinquaginta in bonis haberet, cum tamen Marcus Crassus illum demum divitem statuerit, qui ex propriis redditibus legionem posset alere. Quare rectius & hoc quoque judicis discretioni relinquitur, ut is pro personarum & temporum qualitate, nec non pro negotiorum, quibus de agitur, & regionum varietate æstimet, quis dives vel pauper sit. Nobilis enim dici potest pauper, licet mille in bonis habeat, & è contrario rusticus dives, qui centum tantum possidet *Mascard. de Probat. vol. 3. conclus. 1159. n. 8.* ubi etiam alia exempla habet. *Conf. Vent. de Valent. l. 1. c. 11. n. 32. Philip. d. l. n. seqv.* siquidem aliquis pauper esse potest in ordine patricio, qui dives est in ordine plebejo & contra *Rittersbus. ad Nov. P. 9. c. 9. n. 18.* Nam pauper non solum dicitur is, qui non habet necessaria ad sustentationem vitæ, sed & qui vivere nequit pro conditione sui status; & dives appellatur is, qui ita pro qualitate status vivere potest,

potest, ut semper aliquid ex redivit superfit, *vid. Sprenger. de Exiguo s. Modico, in descript. ejusd. n. 4. & seqq.*

XXXVII.

Quarto spectat huc lis inter Magistratum & Subditos, juxta §. besonders. Ordin. Judic. Saxon. in verb. Wie auch wann sich zwischen Obrigkeit und Unterthanen. Nam ad conservandam quietem ac Magistratum autoritatem juxtimque etiam civium commoda spectat istorum concordia. Unde sancta & venerabilis eorum persona debet esse civibus, quod ex simili ratione de Parentibus & Patronis cavit Jurisprudencia *l. liberto 9. ff. de obseq. Parent. & Patron. prest.* Et tanto graviores sunt inter Magistratus & subditos lites, quanto invicem sibi magis devincti; nec ulla danda occasio, unde vinculum illud minima sui parte rumpi posse videatur, *Vent. de Valent. l. 1. c. 1. n. 30.* Quemadmodum enim corpus naturale nunquam subsistet, nisi omnes partes amicè conspirent in auxilium & praesidium mutuum; ita Reipubl. corpus nunquam stabit, nisi Magistratus & populus in concordia vivant, bonum publicum curent, & omne damnum amoliantur, *vid. Institut. Viri priv. & publ. & aulici sup. jam cit. part. 6. conclus. 1.* Hinc Dn. Mevius *part. 6. decis. 70. n. 6.* saluberrimè monet, ut in eo cautus sit Superior, ne omnibus subditorum contra Magistratum querelis, nec nimis citò & facilè aures praebet, ratione *n. 8.* addita: quia pronæ nimis superiorum ad querelas contra Magistratum aures non tam juvant, quam subditis ad contumaciam, inobedientiam, & contemptum animos addunt aut excitant, ubi etiam *num. seqq.* aureas quasdam, quæ hac in re observandæ Principibus ac summis potestatibus sunt, cautelas subnectit.

XXXVIII.

Id quod in proximè præced. Num. dictum est, extendimus etiam ad Magistratum Academicum & ipsos Ecclesiæ ministros. Licet enim verba ordinat. Processualis hic deficere videantur, non tamen deficit mens modò ponderentur verba sequentia: Unde was

sonsten für Umstände mehr den Richter bewegen können/ so viel an Ihme ist / unnöthige Weiterung zu verhüten und abzuschneiden. Quod enim in cæteris obtinet, id maxime, ubi Scholariibus cum Scholastico Magistratu res est, observari decet. Etsi enim Scholarium sive Academicorum etiam hoc privilegium est, ut à quocunque onere ad superiorem provocare liceat; attamen hoc minime porrigendum esse volunt ad disciplinam Scholasticam, quam Magistratus iste in studiosam juventutem exercet; pro quo eo major præsumptio, quo magis docti sunt, & per literas humaniores ad humanitatem ducunt & ducuntur, qui eum gerunt. Accedit quod Professores magis, quam Magistratus, parentum loco sint habendi, quia in iis paternus affectus magis præsumitur, eoque magis vicissim amandi & honorandi; *Dn. Mevius part. 6. decis. 222. num. 2. seqq.* Quod verò Ministros Ecclesiæ attinet, tentandam quoque Concordiam esse, priusquam adversus eos processus decernatur, pie monet *B. Dn. Carpov. Jurispr. Ecclesiast. l. 3. tit. 9. def. 99. n. 15. & seqq.* Tum ob reverentiam, quam quisque ministerio debet; Ne, secus si fiat, ministerii Ecclesiastici potestatem & auctoritatem, quam sanctam & sacram conservari Deus & pietas jubent; quis videatur imminuere aut extenuare velle. Tum ob generalitatem textus. Cum enim Serenissimus Constituens litigatores quosvis de compositione amabili admonere eamque inter partes tentare jubeat in d. §. besonders / verb. Damit nicht leichtlich und ohne unterschied die zwischen den Parteyen entstandene Zerung in weitläuffigen Proces gewiesen / sondern / so viel es immer möglich / zuvor versuchet / ob die Parteyen entweder auf billige Masse in der gute / zu vergleichen / multò magis hoc de actionibus adversus Ministros Ecclesiæ intentandis dictum ac præceptum erit, utpote ex quorum litigio non potest non scandalum in Ecclesia oriri, quod modis omnibus avertendum.

XXXIX.

Quinto Controversiæ Consanguineorum ad classem quoque

que hanc, vigore Ordinat. Process. Elect. Saxon. *all. sapius tit.*
 §. §. pertinent, per verba, oder nahe anverwandte Personen.
 Ratio ea forte est; quia minima haud raro res, quæ inter pro-
 pinquos vertitur, mutuisq; contradictionibus seque initium habet,
 mox ita exardescit, ut non nisi iudicio componi, componi autem
 & conglutinari aut reconciliari animi nunquam queant. Unde ut
 illi, controversias inter se habentes, inter privatos parietes eas ter-
 minent, Juri congruere ait *Lex Congruentius 4. C. de Pat. potest.*
Dr. Brun. in Comment. ad eand. nec non in Proc. Civ. cap. 2.
n. 2. inf. & Papinianus in *L. Arbitro f. ff. Fam. bene.* pietatis offi-
 cio fungi fratres putavit, qui arbitro accepto & iurgio perem-
 to, consensu inter se communem diviserunt hæreditatem. Cui
 L. Brunnemannus, pius ille Marchiæ Papinianus in *Comment.*
ff. ad eand. hoc superaddit epiphonema: Pietas est de patrimo-
 nio relicto privatim transigere. Pietas est non altercari de bo-
 nis relictis. Pietas est parentum inæquale iudicium seponere
 & æqualitatem præferre. Pietas hæc etiam ad omnia utilis.

X L.

Sexto juxta tenorem §. besonders / ex Process. Elect. Saxon.
 ordine subsequuntur: Piæ causæ: Verba textus hæc sunt:
 Oder über solchen Sachen / die da piæ Causas. Dicuntur
 vero Piæ causæ, quando aliquid fit Dei intuitu, ad gratiam
 vel gloriam ejus. *Manz. Specialia sub rubr. Piæ Cause specia-*
lia, in Proem. Et iisdem annumerantur, quæ piis ac venera-
 bilibus locis e. gr. Ecclesiæ, Scholis, Xenodochiis, & quibusli-
 bet aliis locis, in quibus senes, debiles, infantes & aliæ personæ
 miserabiles ac langvidæ aluntur, aliaque pietatis ac charitatis
 opera exercentur, vel Ecclesiasticis & religiosis personis, vel ad
 Ecclesiastica ornamenta, pro fabrica Ecclesiæ, luminaribus, an-
 niversariis diebus, vel aliis ad divinum cultum temporalem
 aut perpetuum pertinentibus relinquuntur; *Speculat. lib. 2. part.*
2. tit. de Instrum. edit. §. Nunc vero, 13. vers. Et scias, 64. Litt.
N. & P. Item relicta pauperibus computantur inter legata ad
 piæ causas. *Speculat. cit, modo loc. Lit. M.* idque ex ea ratione,
 quia

quia bona pauperum æquiparantur bonis Ecclesiarum, & bona Ecclesiarum & clericorum sunt pauperum, pauperes vero ipsi thesaurus Christi. Et hoc adeo procedit, ut, si quis relinquat causa pietatis alicui, quem credit esse pauperem, cum sit dives, istud nihilominus relictum censeatur ad pias causas. Dives enim non tam secundum facultates, quam qualitatem personæ suæ habendus est. Nam licet quis satis bonorum habeat, ut possit vivere, non tamen secundum conditionem & qualitatem suæ personæ, is pro paupere habendus. *Andr. Tiraquellus Tr. de Privileg. pia causa in Prasat.*

XLI.

Nec non relictæ pupillis, viduis, peregrinis, auxiliò proprio, vel ratione morbi, vel ætatis destitutis; quia S. Literæ pupillos, viduas & pauperes passim conjungunt, & alias hæ ac similes personæ in judiciis & extra ea quadam prærogativa gaudent, ut in *L. unica. C. Quando Imp. int. pupil. & vid.* Quod equidem Speculat. d. l. verum esse asserit de viduis, pupillis & peregrinis miseris & pauperibus, non vero de divitibus ac potentibus, sed quia hic non divitiæ, sed sexus, ætas, & conditio personæ inspicienda, à partibus ejus in hoc passu stare haud possumus; *vid. Specialia Mantzii sub init. tit. de Miserabil. person.* Porro huc refertur relictum pro redemptione captivorum *l. Si quis pro redemptione 36. pr. C. de Donat. Novel. Ut cum de appellat. cognoscitur 115. Cap. Aliud quoque 3. §. si unum 13. Legatum alimentorum per text. in l. Mela 14. §. Certe 1. ff. de Alim. & cibar. leg. & in l. Sancimus 21. C. de SS. Eccles.* ubi causa redemptionis captivorum & alimentorum æquiparatur; *conf. Novel. de Eccles. titul. 132. cap. interdiciamus 13. in pr.* Quicquid enim vel pro sublevanda anima vel pro sublevando corpore animato relinquitur, illud pium dicitur; Atqui corpus animatum non nisi per alimenta sublevari potest. Ergo. *Ayrer in Process. p. 1. c. 5. obs. 6. n. 12.* Legatum dotis sive pro maritandis virginibus, quod itidem dicitur pium, quia maritare pauperes virgines est pia causa sive pium opus. *Tiraquel. d. l. Siquidem*

dem in piis causis potest fieri extensio de una ad aliam, ita ut quid Juris in alimentis, idem in dote observetur, & vice versa, *Sichard, ad rubr. Tit. C. Ad Sctum Vellej.*

XLII.

Denique relictum studiorum causa potest etiam dici pium. Et id non abs re; quia ea dicitur favorabilis & pia causa, quæ utilitatem publicam respicit. *Tiraquel. loco eod.* Hinc Imperialis clementia Sectatores eorundem privilegiis munivit, & quidem ob justissimas causas, quas Imp. Fridericus adducit in *Nova Constitut. posita sub tit. Cod. Ne filius pro patre.* Quis enim, inquit, non eorum misereatur, qui amore scientiæ exules, facti de divitibus pauperes, semetipsos exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, & à vilissimis sæpe hominibus, (quod graviter ferendum est,) corporales injurias sine causa perferunt. Attamen, quæ de studiorum causa relictis, modò dicta sunt, restringunt nonnulli ad studium Theologiæ; *vid. Tiraquel. Tr. sæpius cit. in præfat.* Verùm enim verò licet primum locum concedamus DD. Theologiæ, idque ratione objecti, cum sustineant curam animarum, quibus nihil præstantius est *arg. l. Sancimus 21. in f. C. de SS. Eccles.* nihilominus, quia laudatus Imp. Fridericus in d. sua Constit. divinarum atque sacrarum LL. Professores conjungit, iisdemque idem pietatis beneficium indulget, studiosi sane Juris non erunt deterioris conditionis; insuper etiam studiosis Medicinæ præferendi, quod illi circa salutem totius Reipub. versentur, hi verò saltem circa certa individua, quorum sanitas ipsis curæ cordique est. Jam autem salus publica privatæ anteponenda; *Conf. Gøhausen in Jure publ. & privat. Part. 2. peric. 7. qu. 39.* Plures causas pias qui nosse desiderat, adeat *Speculat. cit. sup. loc. Lit. O. & Tiraquell. alleg. Tr. in f. Præfat.*

XLIII.

Septimo & ult. denique loco ponuntur Viduæ, pupilli ac aliæ ejusmodi miserabiles personæ. Harum autem Sereniss. Sax. El. in sua Ordin. Process. §. besonders rationem quoque habuit per verba: *Wittwen/Weisen und andere dergleichen miserabiles personas betrefsen.* Quæ verò hic intelligatur vidua, & an virgo quoque, parentibus orbata, cœlibem vitam agens, privilegium viduæ habeat? non

E

usque

usquequaque expeditum est. Pro affirmativa sententia est textus expressus in *l. Malum 242. §. Viduam 3. ff. de V. S. ubi ex lib. 2. Posterior. Labeonis* notat Javolenus, tam illam viduam dici, quæ virum planè non habuit, quam quæ aliquando habuit. *Addatur Sicbard. ad l. un. tit. C. Quando Imp. int. pupil. & vid.* Sed Gailio *l. r. obs. 1. n. 42.* negativa arridet; ideo, quod vidua proprie dicatur, cujus maritus mortuus est; Nihilominus tamen quia certum, mulierem vas fragile, ideoque omnis generis captionibus suppositam esse, & viduis ob consilii inopiam, imbecillitatem sexus, & maritorum, à quibus defenduntur s. carentiam s. privationem in Jure passim succurri, *arg. d. l. un. C. Qu. Imp. int. pupil. & vid.* illæque rationes & in virginibus militent, afferendum videtur, omnes fœminas, præterquam si virum habeant, aut aliàs in patria potestate constitutæ adhuc sint, rectè celerem causarum suarum expeditionem mereri; *Conf. Ummius disp. ad Process. Judic. 4. th. 1. n. 60. Nicolai in Process. P. 1. e. 28. n. 2.*

XLIV.

Quid, si marito quidem nupta sit, is tamen captivus detineatur, aut alias actioni instituendæ inutilis sit? Et hanc pro vidua reputari ex *Accurfio & arg. Cap. 2. §. sed neque X. de Translat. Episc.* probat *Ummius d. l. conf. Menoch. de Arbitr. Jud. quest. l. 2. cent. 1. cas. 66. n. 9.* Et, si ex *Plauto, qui in Milit. Glorios. Act. 4. scen. 1.* virginem adolescentem, quæ nupta erat seni decrepito, ob viduas, quas ducere cogebatur noctes, nuptam viduam vocat, argumentum mutuari liceret, concludi posset, & illam in classem hanc esse referendam, sed eam controversiam meam non facio; *vid. Ummius d. l. & Goebausen Part. 2. Per. 7. quest. Academ. ult.* Hoc tamen asserere nullus dubito, quod, si luxuriose & inhoneste vivant viduæ, indignas se hoc Juris favore reddant *Menoch. d. l. n. 10.* Quo Jure igitur ille *ead. loc. n. 25.* meretricibus hoc privilegium tribuerit, ego, qui stupor meus est, percipere nequeo. Qui enim peccant in LL. istarum beneficio se indignos faciunt *arg. l. Cum quis ult. C. de Reb. Credit.* Qui verò illud: Estote misericordes, ingeminant, scire debent, se intempestivè misericordiam exercere, quando quidem ea ipsa dolo proxima est *arg. pr. l. Si hominem 7. ff. de pos.*

XLV.

Ad latus viduarum ponuntur pupilli, qui intra pubertatis tempora patre orbatii sunt, *pr. l. Pupillus 239. de V. S.* Et quod de pupillis hic dicitur, multò magis dicendum est de orphanis, qui utroque parente, & patre & matre carent, *Menoch. d. l. n. 4.* Nec refert, utrum tutorem habeant, nec ne, *Nicol. d. l.* Idque procedit non tantum in viduis & pupillis pauperibus, ut nonnulli volunt; (*Conf. S. Richard. in cit. l. un. n. 5.* statuens, quod is, qui vellet uti privilegio miserabilium personarum, deberet allegare non modò se esse pupillum vel viduam, sed etiam se esse pauperem,) verum etiam in divitibus, *Gail. cit. l. n. 40.* quia non divitiarum, sed conditio, ut ita loquar, viduitatis aut pupillaris ætatis consideranda sunt. Nam quia hujusmodi personarum solent communiter premi, tanto magis divitibus viduis ac pupillis succurrendum, quanto majoribus periculis suppositi sunt. Siquidem experientia docet, gravioribus sanè molestiis gravari illos, qui domi habent, quod edant, quàm qui ostiatim victum quærere coguntur, *Ummius d. tb. n. 59.*

XLVI.

Latus claudunt aliæ ejusmodi miserabiles personarum. Sed quænam istæ sunt? Nonnullæ earum recensentur à Gail. & Nicolai *dd. modo loc.* quos inter sunt: Senes decrepiti, furiosi, cæci, muti, surdi, & qui diuturno morbo exhausti & enervati sunt. Addi iisdem ex Menochio *cit. cas. n. 15. & seqq.* possunt peregrini, captivi, mutili, & generaliter omnes, qui naturali commiseratione ob fortunæ injuriam digni sunt. Nec ideo minus commiseratione digni sunt, quia fortè divitiis gaudent; Nim. non sola paupertas hic inspicienda, sed & personarum miserabilitas; Quantumvis igitur in divitibus una cesset causa, altera tamen beneficium istud adhuc sustinet. Alias afflictis jam satis nova adderetur afflictio, & per diuturnitatem processuum penitus ad incitas redigerentur, *conf. Sciagraphia Process. Judic. Num. 65. litt. KKK.* Illud tamen in prædictis causis probe observandum est; sc. oportere eas esse intricatas, ut his personis magis expediret concordiam & pacem amplecti, quam diu in judicio contendere. Si enim certæ & expeditu faciles essent, judiciorum fores illis omninò sunt aperiendæ, ne

forte injuriarum inde nascatur occasio, unde jura nascuntur, sicut
Impp. Grat. Valentin. & Theodos. in L. Meminerint 6. C. Unde vi
laudabiliter rescripserunt.

XLVII.

Succedit in definitione tradita circumstantia Temporis atque
Loci. Quia verò prior magis attendenda venit, arg. l. Si quis 5. ff.
de Incend. ruin. naufr. ea expedita, de altera pauca quædam, gra-
tæ brevitatis ergo, afferam. Exprimitur verò ea in Recess. Imp.
his verbis: Nicht allein vor angefangenen Rechtsstande und lris con-
testation, sondern auch in quacunq[ue] parte Judici[um]. In Ordinat. Proc.
El. Sax. illis, Damit nicht leichtlich / und ohn Unterscheid die zwischen
den Parteyen entstandene Irrungen in weitläuffigen rechtlichen
Process gewiesen / sondern / so viel immer möglich / zuvor versuchet wer-
de. In Ordin. Judic. Saxo - Goth. istis: soll Er vor Ertheilung des
Bescheids. Quod igitur tempus attinet, consultius equidem esset, si
tentamen illud Concordiæ fieret in exordio litis ante L. C. Sicut e-
nim melius est ignem gliscentem in cinere suppressere, ita lites &
dissensiones ab initio statim, antequam causæ momenta utrinque ri-
gidius agitata & examinata fuerint, tollere & in herba quasi suffo-
care, boni est Judicis, L. Si cujus 13. §. sed si 3. vers. Aquisimum ff.
de Usufr. L. Quidam 21. ff. si cert. pet. Oldek. de Jurej. in alt. anim.
p. 45. n. 227. Magnif. Dn. Ziegl. Dicast. d. conclus. §. 9. Siquidem dissensio-
nes quo diutius durant, eò sunt acerbiores, & lites in principio ut-
plurimum faciles per malitiosas litigantium tam principalium
quam secundariorum ambages redduntur intricata, & tandem im-
mortales, Vent. de Valent. lib. 2. c. 4. n. 7. ut non immerito illud
Medicorum: Principiis obsta, paucis immutatis hic quadret:

*Litigiis obsta; malè juridicina paratur,
Cum lites longis invaluere moris.*

XVIII.

Quod si verò videret Judex animos litigantium recenti dolo-
re, ut quandoque fieri solet, adhuc esse exacerbatos, nec ad sedata
consilia redigi posse, ex re sanè eorum erit, in progressu, post lris
contestationem, imò in quacunq[ue] judici[um] parte, postquam rancor
animorum per diuturnitatem temporis paululum recessit, Concor-
diæ negotium reiterare, siquidem illud quovis tempore se com-
men-

mendat; *Conf. Dn. Martini Comment. for. ad Ordinat. Judic. Sax. tit. i. n. 10. & seq.* Unde liquidò apparet, non firmo satis talo eorum niti sententiam, qui negant convenire Judici partes ad concordiam disponere, postquam merita causæ imbibit; imò graviter peccare eundem, qui tunc parti, justam causam foventi, concordiam svadere vellet; Præterquam enim quod Judex homo fit, qui nihil à se humani alienum putat & inde ex facili errorem in perlustratione actorum vel pronuntiatione sententiæ committere possit; non usquequaque semper certus esse potest de Justitia causæ, quin aliqualis in animo hæreat scrupulus, quia levis quandoque circumstantia variat rem, & per consequens etiam jus, *arg. l. si non sortem, 26. §. libertus 12. vers. Celsus ff. de Condiçt. indeb.*

X L I X.

Accedit quod sententia victrici jam latâ, multa dentur remedia suspensiva, quæ lites plerunque in longum tempus protrahunt, & sententiam ante latam sæpius planè evertunt, *arg. l. Ex quo 12. §. & hoc 7. C. de Ædif. privat.* Ut proinde consultum omninò sit tunc quoque admittere transactionem; modò sententia nondum vires & auctoritatem rei judicatæ acquisiverit, *l. si causa 32. C. de Transact.* Postquam verò sententia in judicatum transit, transactio frustra svadetur, *L. Eleganter 23. §. si post rem 1. ff. de Condiçt. indeb.* quippe cum omnis transactio fiat de re dubia; per sententiam verò dubia esse desinat, *Rittershus. ad Novel. Part. 10. c. 3. n. 9.* Nisi sententiæ vis per appellationem suspendatur, vel in dubium vocetur an judicatum sit, vel an sententia valeat nec ne; quibus sanè calibus locus esse potest transactioni & amicabili compositioni, *L. Et post rem 7. pr. ff. de Transact. d. L. 23. §. 1. vers. quid ergo ff. de Condiçt. indebit. Magnif. Dn. Ziegl. Dicast. Conclus. 22 §. II.*

Sed quid si versentur partes in appellationis instantia, an & tunc licita est compositio? Dubium nobis movere possent verba Recess. Imp. priora: *Zweytens soll der Richter erster Instanz.* Sed quia unius positio non statim est alterius exclusio, & verba posteriora: *sondern auch in quacunq. parte judicii, contrarium evincunt,* omninò id asserendum videtur; licet in Judicio Appellationum, quod

Dréscæ est, nunquam Concordiam inter litigantes tentatam scribat Carpz. *in Process. Tit. 2. art. 2. n. 74.* Verùm pro ea observantia orare & rationem simul ejus suppeditare videtur Ordinat. Appellat. *Christiani II. Elect. Sax. de anno 1605. Tit. von den Präsidenten und der Beysitzer Ambt/§. 1. verbis: Und weil die mündlichen verhören ohne das durch unsere zur Regierung verordnete Hof-Räthe verrichtet werden. Aliter verò sese res habet, si causæ in prima instantia coram Judicio Appellationum ventilarentur, quo passu Concordiæ tractatus non insuper habendus, vigore Resolut. gravam. Job. Georg II. de anno 1661. Tit. von Justitiensachen/§. und weil zum eilfften/verb. So sollen hinfuro in allen Sachen/so vor unsern Appellation-Gericht in prima instantia anhängig gemacht werden unsere Cankler und Räthe collegialiter oder von denenselben gewisse Deputirte güttliche Handlung pflegen. Addatur Dn. Martini cit. sup. loco n. 14.*

LL.

An vero Iudices peccant, omittentes hoc concordia tentamen? Resp. quod sic. Ratio hujus asserti est, quod LL. Imperii, Ordinationes judiciariae, *Num. 10. & seqq. sup. allegatae*, nec non mos omnium fere bene constitutorum judiciorum in primordio litis concordiam sive compositionem partium judicibus curæ esse jubeant. Judex verò ita judicare debet, sicut LL. Constitutionibus & moribus proditum est, *pr. Inst. de Offic. Judic. Ayres in Proc. P. 1. cap. 2. obs. 4. n. 6.* Ut hinc officii sibi commissi parum memores sint, LLque contemptores fiant, qui vel per malitiam, vel per imperitiam nullam concordia rationem habent, *Magnif. Dn. Ziegl. d. l. §. 3.* Quapropter non probanda consuetudo in aliquibus judiciis recepta, secundum quam rarissime, imò nunquam compositio amicabile suscipitur, nisi eam urgeat ipse reus; cum tamen ad Judicis officium pertineat, tentarique debeat ante omnem partis aut suggestionem aut petitionem, neque expectanda sit alterutrius partis inclinatio aut propensio ad Concordiam *Id. ibid. §. 5.*

LII.

Conringius equidem *de Forma Judiciorum in Republ. recte instituen-*

suenda ib. 75. omnem amicabilem compositionem indicium esse scribit male constituti iudicii, eaque de causa eam velut inutilem atque noxiam *ib. 78.* repudiat. Sed loquitur de eo quod est simpliciter tale, in bene constituta Republica, sive de optimi iudicii statu. Et verum utique est. Nam ubi multæ amicabiles compositiones instituuntur, ibi lites & injuriæ multæ inter cives existere necesse est; ubi hæ existunt, cives inter se non sunt amici, si non amici, iudicia variis disidiis & altercationibus quotidie replentur, si replentur, Resp. felix & iudicia benè constituta dici nequeunt; *conf. Vent. de Valent. l. 1. c. 4. n. 23.* Quare optandum esset, ut homines plane & perfectè secundum LL. viverent; quia tamen non satis est optare, sed illud quoque circumspiciendum, annon ut optatur, fieri quoque possit in hac naturæ imbecillitate & imperfectione. *Id. lib. 2. c. 1. n. 8.* igitur adhuc dicendum, magno cum emolumento eas institui; siquidem, quemadmodum in toto hoc universo nihil perfectum & numeris omnibus absolutum reperitur, ita quoque nulla civilis societas coit, quin multas passa lites.

LIII.

Nunc paucis quoque de circumstantia Loci erit agendum. Cum enim in Recess. Imp. dicitur, quod concordia tractari debeat in quacunque parte iudicii, locus sane nemini obscurus esse potest. Dum vero additur: Nicht allein vor angefangenen Rechtsstande und L. contestation, simul etiam innuitur, quod etiam extra illud ea institui possit, forte apud arbitros sive ex compromisso sive aliter datos vel electos, *arg. l. Rem non novam 14. §. Patroni 1. C. de Judic.* Imò in templis etiam de Concordia fuit tractatum, sicut Romæ in æde Concordiæ sacrata factum est, vid. *Chokier in Thes. Polit. l. 3. c. 18. n. 2.* Daher haben die Römer den Tempel Concordiæ umd keine andere ursache willen gestiftet/den daß die Zwysracht unter den Leuten durch Berriehung gewisser Dyffer hingeleget und geschlichtet würde. Et si qui olim Christiani inter se dissidebant, omnem movebant lapidem reliqui, & ministri Ecclesiæ potissimum, ut eos reconciliarent. Inde in atriis & porticibus Ecclesiarum disfidiorum causæ examinari solebant, ut & loci sanctitate

tate

tate & ministerio clericorum presentium percussi eò facilius in gratiam redirent; *Magnif. Dn. Ziegl. in Rabulist. cap. 10. §. 8.*

LIV. Accedimus ad Formam, & quærimus quomodo tentamen illud Concordiæ instituendum sit? Eam exhibet Recessus Imp. hisce verbis: Durch alle dienliche Mittel und Wege / auch schiedliche Erinnerung in gute von einander zusehen. Et Ordinat. Jud. Sax. sequentibus: sondern so viel immer möglich / zuvor versuchet werde / ob die Parteyen entweder auf billige Masse in gute zuvergleichen / oder / da solches nicht stadt finden wolte / zum wenigsten der Process mit Ihrer beyder Bewilligung per modum compromissi oder sonst eingezogen. Nec non Ordinat. Saxo - Gothan. verba sup. n. 13. iam allegata, quibus addenda omnino sunt, quæ d. l. & §. per tot. habentur. Quoniam vero plures personæ hoc in negotio occurrunt, distinctè procedendum est, & sigillatim explicandum, quomodo Judex, deinde quomodo Advocatus, & denique quomodo ipsæ partes hinc se comparare ac gerere debeant.

LV.

Quod igitur pium ac prudentem Judicem attinet, ille non expectet alterius partis inclinationem ad concordiam, sed, quia neutra pars vult videri transactionem rogasse, sed esse rogata, *Keller de off. Jurid. Polit. l. 2. c. 2. p. 328.* eandem partibus offerat. Antequam verò id faciat, in facto prius probe se informet. Nec enim absque facti hinc inde prævia diligenti exploratione citra justitiæ jacturam, & partis, bonam causam foventis, gravem læsionem, vel saltem absque lædendi præsentis periculo litigatorum transactionem sive amicabilem compositionem aggredi nequit. Id quod ipsa ratio naturalis dicitur, & insuper requiritur in alleg. sæpius Recess. verbis: Jedoch ehe dann Er die Güte den Parteyen vorschlägt / vorher in den Sachen sich wohl informiren, junct. Ordinat. Saxo - Gothan. §. 1. supra cit. verbis: Nach dem der Richter entweder in der Summarischen Verhör oder sonst alle circumstantias facti wohl eingemommen / soll Er *re. Conf. Oldek. p. 28. n. 153.* Quomodo enim uni vel alteri parti aliquid de periculis & incommodis in causa proposita eventuris probabiliter prædicere possit, nisi momenta & me-

merita causæ didicerit, & de iis prius informatus fuerit *vid. Magnif. Dn. Ziegl. in dicastic. d. l. n. 9.*

LVI.

Deinde cordati Judicis est, ne in causa aperte injusta alterius malitiam, sub colore concordiaë s. amicabilis compositionis, cum adversæ partis damno, adjuvet. Ubicunque enim iniquitas alterius manu quasi tangitur, inique agere videtur Magistratus si alterum ad transigendum & de jure suo remittendum vel consilio suo adegerit. Suffragatur Recess. Imp. in d. §. zweytens verbis ult. und sein Absehen bey diesen gürtlichen Vergleichen/dahin iederzeit sorgfältiglich stellen/damit die ein öffentlich ungerechte Sach = führende Parthey zu denselben nicht gelassen/noch der rechthabende Theil damit b. schwehret/noch auch die Justiz wieder des andern Theils willen/verzogen werde.

LVII.

Denique in causis ambiguis compositionem amicabilem tolerabilibus conditionibus & æquis mediis tentet, & ut de Jure suo potius aliquid remittant, quam infinita litis incommoda subeant, partes serio adhortetur. Ordinat. Jud. Sax. d. t. & §. verbis: Ob die Partheyen entweder auf billige masse in guten zu vergleichen. *Conf. Resolut. Gravam. Tit. von Justitien = Sachen §. und eben also/ verbis: von den Richter Mittel zur gürtlichen composition ex officio vorgeschlagen. Peccant enim plerumque litigantes imperitia aut temeritate, dum vindictæ aut habendi cupiditate ruunt in fora, nec litium incommoda intelligunt, nisi per damnosa experimenta. Horum mentes prudentis Judicis admonitio sæpè corrigit, atque ad mitiora consilia deflectet. Dn. Mevius in discuss. Levam. inop. debit. c. 2. n. 135. & sequ. Quamobrem in causa ipsa, pro æquitate sibi visa, quid decerni possit, haud rarò mentionem faciet, sed trepide admodum & cum formidine oppositi, sibi que ita temperet, ut neutri parti nimium detrahat, neutri nimium tribuat, difficulter aliàs litem compositurus. Magnif. Dn. Ziegl. in Dicast. d. l. n. 7. Id quod fieri magno cum emolumento consuevit erga unamquamque partem seorsim & semota altera, ne si hæc ex tumultuario Judicis judicio & ductis hinc ar-*

F

gu-

gumentis persuasoriis causæ suæ nimium fidat, & in transactionem deinceps consentire renuat; *Id. in Dicast. d. l. n. 8.*

LVIII.

A JUDICE ad Advocatos & causarum Patronos venio. Nam & illi quoque, si officio suo legitimè fungi & illæsam conscientiam conservare velint, debent clientes suos, imprimis in causis ambiguis, ad compositionem instigare. Si vero nihil proficiant, sed clientes litigare malint, peccant Commissarios, qui inter partes Concordiam tentare possunt; quod si nec hac via lis amicabiliter componi poterit, Advocati liti abbreviandæ studeant, & viam amplectantur compromissi, ita ut coram ipso iudice ordinario vel delegato compromittant in certas positiones, renunciando omnibus beneficiis suspensivis, Lenterationis, Appellationis, *Magnif. Dn. Born. in Colleg. Pract. sup. Proc. Judic. cap. 5. n. 3.* Et hanc procedendi rationem autoritate sua confirmavit Sereniss. Elect. Sax. Ordin. Process. tit. 1. §. besonders aber verbis: sondern so viel immer möglich zuvor versucht werde/ ob die Parteyen entweder uf billige masse/in guten zu vergleichen/oder/do solches nicht statt finden wolte/zum wenigsten Der Process mit ihrer beyder Bewilligung per formam compromissi oder sonsten eingezogen. *Addatur Fibigius in Process Jur. memb. 3. §. 6.* ubi ea, quæ laudatus Magnif. Dn. Born. in Colleg. suo Pract. in compendium redogit, laetius deduxit.

LIX.

Restat adhuc ut paucis etiam agam de Partibus ipsis, quomodo illæ in hoc compositionis tractatu se gerere debeant? Et initio quidem conscientiam suam probè excutere & expendere tenentur salutare Servatoris optimi præceptum *Matth. 7. vers. 12.* Quod vultis, ut faciant vobis homines, sic faciatis illis. Quo facto Actor totam rem Judici, vel communi cuidam Amico breviter, dilucide, & modestè cum omnibus circumstantiis, sine ulla veri dissimulatione proponat; Reus, eo, quo dictum est, modo, respondeat, utraque autem pars à conviciis sibi temperet, nec verba captet. Caterum neque nodus in scirpo quærendus, neque ad vivum omnia ressecanda sunt, sed Judicis vel Mediatorum conditiones, si æquitate niti videantur,

acceptentur, aliàs in fumum sanè totus abibit concordiaè tractatus. Inprimis autem hoc fiat, si causa, de qua disceptatur, non adeò magni sit præjudicii. Satius enim est injuriam ac damnum aliquod pati, quam cum oblivione charitatis Christianaè, ut hodie proh dolor! plerumque fit, coram Magistratu diu litigare.

LX.

Non tamen eo ipso, quasi bonis viris & Christianis salva conscientia litigare non sit permillum, statuimus. Hoc enim asserere, aliud nihil esset, quam totum processum evertere velle judicarium, ac divina resistere ordinationi, quæ in judicio, cum adversario litigare, suumque persequi, omninò permittit *Deut. 1. vers. 15. Jes. 1. vers. 17. Actor. 13. vers. 20.* Licet enim fanatici Spiritus Anabaptistæ cum aliis ejusdem farinae vel fufuris potius hominibus litem nobis moveant intempestivam, Judicia omnia & Magistratus planè damnantes, & nefas esse asseverantes Jure divino Christiano homini judicia exercere, & de Jure suo in foro litigare. Nos tamen sat frivolas eorum opiniones è *Sacris 1. ad Corinth. 6. & alibi desumptas*, ad Theologos remittendo, cum *Vent. de Valent. l. 1. c. 3. n. 19. & seqq. nec non Handedæcio Exerc. Imper. 30. qv. 1. & 5.* pro affirmativa stamus. Potest enim vir bonus justa de causa litigare & suam suorumque injuriam in judicio prosequi, sicut edere, bibere, emere, vendere potest. Ideò enim judiciorum autoritas publicè constituta est, ut quisque per viam Juris, legitimis actionibus & remediis, jus ac sibi debitum consequatur, & ne cuiquam jus atque fas sit, rei suæ consequendæ gratia per vim atque injuriam aditum sibi ad vindictam munire. *v. L. Exstat. 13. pr. ff. Quod met. caus.* Qui verò judicia prorsus sublata cupiunt, vitium atque officium Magistratus, abusum cum legitimo judiciorum usu, ceu varia jura coquus, commiscent turpiter atque confundunt.

LXI.

Pervenimus in definitione tradita usque ad causas, quas vocant, impulsivas. Licet vero multæ, & haud quaquam leves sint rationes, quæ unumquemque meritò impellerent, ut causam prius Concordia quam judicio terminare studeret, *ut vult textus in Cap.*

Ex literis i. X. de Mut. petit, Cap. Querelam 15. X. de Simon. nec non L. Si cuius rei, 13. §. sed si 3. vers. equissimum ff. de Usufr. Attamen in §. Zweytens Recess. Imp. & §. besonders aber Ordinat. Jud. Sax. itemque §. 1. Ordinat. Sax. Goth. ad nauseam supra allegatis, una saltem atque altera allegatur, sicut id verba Recess. Imp. subsequen- tia testantur: Und hiedurch alle weiltläufftige Kost = spaltige Rechts- fertigung zu verhüten sich bestreuen. A quibus non longè abeunt illa, quæ in d. Ordin. Elect. Process. reperiuntur: Vergebliche Zeit und Geldspildung erspahren und also ieder zu seiner Befugniß umb so viel desto schleiniger gelangen möge; Resolut. Gravam. §. Und eben also/vers. Ihnen die Ungewisheit des Ausganges/die zu solcher Rechts- fertigung bedürffende schwehre Kosten/ und andere Ungelegenheit be- weglich zu Gemüthe geführet. Ordinat. Saxo- Goth. vers. und bey- den/die aus Fortsetzung des Processus entspringende Gefahr und Schaden wohl repräsentiren.

LXII.

Sed cum longe plures dentur, quarum quædam videri possunt apud Ayres in *Process. Histor. P. 1. c. 2. obs. 3. per tot.* nonnullas ex eo, & alias etiam, hic subijciam, ac tandem ad finem me accingam, I. est verenda Servatoris nostri autoritas, ac tremendum DEI O. M. mandatum, qui tanquam autor & fundator Pacis & Concordiæ *Matth. cap. 5. vers. 24.* privatam controversiæ compositionem haud abs re judiciali præmittendam esse censuit. Primum, inquiens, re- conciliator fratri tuo; Et *vers. sequ.* Esto amicus adversario tuo ci- to, dum es in via cum eo, ne quando te tradat adversarius Judici. Et clarius ap. *Lucam cap. 12. vers. 58.* Cum enim vadis cum adver- sario tuo ad Magistratum in via, da operam ut libereris ab eo, ne fortè pertrahat te ad Judicem. Eodemque pertinet locus ex *Epist. ad Rom. cap. 12. vers. 18.* Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habete. Nec aliena ab hoc loco sunt, quæ leguntur *Proverb. cap. 3. vers. 30. & cap. 17. vers. 19. Syrac. c. 19. vers. 13. seqq. & alibi.* Imò modus & forma quasi Concordiæ à Chi- stianis ineundæ exhibetur apud *Matth. cap. 18. vers. 15. & seqq.* qui ibi potest evolvi.

LXIII

II. Naturalis cognatio atque Christiana charitas, qua unus alteri est devinctus. Quia enim ex uno eodemque Parente, Adamo, omnes sumus prognati & sic quædam cognatio inter nos intercedit, sequitur Juri naturali minimè convenire lites semper agitari, atque nefas esse alterum alteri insidiari *l. Ut vim 3. ff. de J. & J.* Si igitur Jure naturali alter alteri devinctus jam est, concordiam sane atque charitatis vinculo ulterius devinciendi sumus, propter Christi, à quo nomen habemus, disciplinam, *Corsus de Privat. reconcil. cap. II.* Licet enim inter omnes homines Natura suam constituerit cognationem, fides tamen Christiana inter omnes Christianos multo majorem constituit. *Vent. de Valent. l. 2. c. 4. n. II.* Sed quomodo illa inter eos observetur optimè docet B. Lutherus in Colloqv. Mensal. dum dicit: Wir wollen alle gern Concordiam haben / aber das medium Concordiæ suchet niemand / welches ist mutua charitas. Credo equidem esse adhuc qui malunt re aliqua carere, quam molestia judiciaria vexari. Sed quam rara hæc avis, imò nigro similior cygno, nostra tempestate sit, experientia & judicia passim omnia frivolarum litium plenissima referentissimaque abunde satis testantur, *Lutherus de Censu lib. 2. c. 5. num. 14.*

LXIV.

III. Reipublicæ utilitas. Interest enim Reipubl. lites motas minui, & quoad fieri potest, citò consopiri, concordiamque reduci. Nam quanquam primo ac per se privatorum rem concernere videantur, per consequentiam tamen & publicè, uti dixi, interest, lites finiri *arg. l. Properandum 13. C. de Judic. l. Usucapio 5. pr. ff. Pro Suo. l. Res judicata 2. C. de Re judic. l. Fratris 10. C. de Transact. l. Quidam 21. ff. de Reb. credit. l. In summa 2. pr. ff. de Aqua & aquæ pluv. arc. §. Item 12. Inst. de Inutil. stipul. Vent. de Valent. l. 1. c. 2. n. 2.* Verisimile enim est omnem civitatem tunc florere, quando privatorum res florent, & contra magnis tempestatibus agitari, cum res uniuscujusque privati se malè habet; sicut id inferius, quando de fine acturi sumus, plus satis liquido apparebit.

IV. **Propria salus.** Non enim Reipublicæ tantum, sed singulis etiam civibus privatim expedit, concordare potius cum aliis, quam contendere, omniaque potius facere, ut sint inter se amici quam inimici, ut eleganter ait *l. Generali 31. in pr. ff. de Usu & Usufr. & Reditu.* Pax siquidem atque Concordia omnium rerum copiam & abundantiam generat ac profert, *Keller. l. 2. c. 7. p. 324. Vent. de Valent. l. 2. c. 1. n. 31.* Id quod Romani probe intellexerunt. Hinc Concordiæ, quæ pro Dea apud ipsos habebatur, non tantum ædem consecrarunt. *vid. Antiquitates Romæ Vet. & Nov. Dieterici cap. 22. p. 56.* Sed & effingentes eam sceptrum, ex quo fructus exire videbantur, eidem aptaverunt. Aliàs dextra craterem, læva cornu Copiæ tenet, *v. Num. 4.* Copia vero similiter Dea ubertatis apud Antiquos erat, & fingebatur cornu gerere plenum uvis, malis, ac spicis, unde cornu Copiæ proverbialiter quasi de abundantia celebratur, *Hoffmann in Lexico universali sub vocab. Copia.* Et Micipsa apud Salust. *in Histor. belli Jugurth.* Concordia, inquit, parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur; inque hoc Romani aliique, cum Christum adhuc ignorarent, lumine naturali atque honestis imbuti præceptis, superaverunt eos, qui Christi nomen atque doctrinam profitentur, cum tamen benedictio non tantum temporalis, sed salus quoque æterna pacificis à Salvatore promissa sit *Matth. 5. verb. 5. & 9.* Beati mites, quia possidebunt terram; Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Ubi probe notanda notula, verbis hisce à B. Luthero adjecta, quod sc. per pacificos hic intelligantur, qui pacem faciunt, promovent & conservant; nec non ratio *ad Galat. 5. vers. 19. & seqq.* expressa. Odia enim, iræ, rixæ, contentiones sunt opera carnis, qui talia agunt regnum Dei non hæreditabunt,

LXVI.

V. **Immensi judiciales sumptus.** Siquidem verum omninò est, quod in *L. Ex quo 12. §. & hoc 7. C. de Edific. privat.* habetur, pecuniam litigando consumi. Sive enim quis justam causam

sam

fam habeat, sive non, absque sumptibus tamen litigare haud potest, *arg. l. Eum qui 79. in pr. ff. de Judic. Auth. Et qui jurat. C. de Bon. autor. jud. possid.* Siquidem prima, media & ultima litigantium cautio est de expensis Advocatis, scribis, Iudicibus solvendis, *arg. Auth. offeratur C. de Lit. Contest. Vent. de Valent. l. f. c. 4. n. 5.* pro quibus interdum ne quidem obulus refunditur. Quod cum accidit, non minus actum de illo, secundum quem sententia lata est, quam de altero, qui in iudicio succubuit. Nam ut hunc amissa perdit lis, ita illum consumpta res depauperat. Unde evenire videmus ordine inverso, ut alter litigantium, actor sc. lugeat, si reus spontaneam solutionem detrectet, & ad processum litigiosum provocet, etiamsi intentionem habeat fundatam, reus contra latetur, se lites in infinitum protelare & solutionem differre posse, donec moriatur, *Oldek. de Jurejur. in alter. anim. p. 47. n. 234.*

LXVII.

VI. Metus longi processus. Ipse siquidem Iustus Paulus *in pr. l. Etiam 15. ff. Ut legat. fideicommiss. caus. cav.* fatetur, quod nonnullas moras exercitatio iudicii habeat; Has moras nimium quantum auget malicia litigantium & Causidicorum, dum unus alterum tædiosis ambagibus & protelationibus fatigare & velut consumere studet, ut haud rarò hodie lites inter homines mortales immortales quandoque evadant, vel vivaces cornicularum & cervorum ætates longe superent, *Ziegl. Dicast. Conclus. 22. §. 1. ceu Berlich. Part. i. conclus. 9. n. 39.* casum habet, quo post triginta, & quod excedit annos, causa ad Apostolicæ sedis examen per appellationem perlata & nondum L. C. fuit facta; Unde satis æstimari potest quousque exceptiones peremptoriæ sint duraturæ etiam in prima instantia, *Zaunschleuffer in Milite rogato p. 43. conf. Sciagraphia Process. Judic. Num. 29. litt. G. & I.* Hinc Dn. *Ziegl. in Rabulist. c. 17. n. 5. in f.* ex Hieronymo de Monte memorabile exemplum memorat, quod inter Communitates Gvaldenses & Fabricenses propter fines per 150. annos litigatum, & tandem ex compromisso lis finita fuerit.

LXVIII.

VII. Temporis, quo nulla major jactura esse potest, jactura irrecuperabilis. Nullum enim homini majus impedimentum ad rectum rerum agendarum cursum abrumpendum afferri potest, quam lites & contentiones forenses. Siquidem tum litigantes, tum eorum Patroni ferè semper occupati sunt notando accusationes, notando terminos ad probandum, negando petitionem, recipiendo probationem, examinando testimonia, probando possessionem, signando relationes, citando partes, fabricando processus, allegando Judicem suspectum, appellando à sententia, *Vent. de Valent. l. 1. c. 4. num. 15.* Cum tamen per Concordiæ tractatum nullo sæpius negotio omnis controversia vel una hora terminari, tempusque pretiosissimum melioribus sane occupationibus impendi posset.

LXIX.

VIII. Molestiæ, curæ & labores, quos litigantes subinde perferre coguntur, *arg. L. per diversas 22. C. Mandati.* Lis enim, quæ est generis fœminini, semper ferè litem parit, rarò abortum faciendo, *Latherus de Censu, l. 2. c. 5. n. 34.* nova verò lis molestias novas atque curas progenerat, quæ canos faciunt ante annos, imò inter spem metumque, de alea litis suæ viventibus cor exedunt. Litigare enim nihil aliud est quam semper occasionem dare ori suspirandi, oculo plangendi, lingvæ querulandi, menti se affligendi, pedibus se inquietandi, modò Advocatum, modò Procuratorem, modò Notarium invisendo, famulis imperandi, marsupio se exenterandi, adeò ut litigantes omnis vitæ tempus in tormento perpetuo conterant, nec exoptent quietem, licet videant possessiones vendi, mobilia oppignorari, tunicam pro pane dari, expensas frustra fieri, verba ventis committi, denique se in Nosocomia ferri, & desperatos mori, uti hæc emphaticè ex Ant. Mar. Spelta adducit *Vent. de Valent. d. l. n. 13.*

LXX.

IX. Crebra, quæ litis ergò fieri consuevit juramentorum præ-

præstatio. Jurandum enim modò de calumniâ, modò de veritate, modò de credulitate, modò de aliis. Circumspecte verò Judex hac in re versari debet, ne promiscuè quemvis ad juramentum admittat, ne vel hic consequatur, quod illi non debetur, vel ille perdat, quod sibi debetur. Sunt enim faciles nonnulli hominum ad jurandum contemptu religionis, alii perquam timidi metu divini Numinis, usque ad superstitionem, *pr. l. Quæ sub 8. ff. de Condit. institut. Oldek. de juram. in alt. anim. p. 40. n. 199.* Quapropter, quia litigioso hoc seculo juramenta ne obulo quidem æstimantur, sed cum iis luditur, non secus ut pueri astragalus ludere amant, cupiditate victoriæ sæpius pejeratur; conscientiosi contra viri à juramentis valde abhorrent, neque illud deferre, neque sibi relatum præstare volunt. Horribilis siquidem textus est in *C. Ille 5. Caus. 22. qu. 5.*, cujus hæc sunt verba: Ille, qui hominem provocat ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam; quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imò duas animas, & ejus, quem jurare provocavit & suam. Scis verum esse, quod dicis, & falsum esse, quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat, ecce pejerat, ecce perit. Tu quid invenisti? imò & tu peristi, qui de illius morte te satiare voluisti.

LXXI.

X. Disfidia, odia atque inimicitia, quæ ex litibus judicialibus oriuntur, *L. Servus 20. in f. ff. de O. & A.* Quippe litigantes irascuntur Judici, insaniunt contra Adversarium, maledicunt Advocatis, imprecantur LL., quoties rescripta ex voto non respondent; si alterius litem dirimi vident, statim invident & obmurmurant, quasi Judex colligatori magis faveat, Advocatus causam non rectè foveat, Referens minus diligenter legat, intelligat; *Vent. de Valent. lib. 1. c. 4. n. 32.* Et pauci admodum sunt ea præditi æquabilitate animi & prudentia, ut possint causam à persona discernere & cum vitiis bellum, cum hominibus pacem colere, vel causæ tantum, non etiam personæ inimici

esse, quod quidem Germanorum nostrorum dictione præcipitur, ut simus; *Der Personen Freund / Der Sachen Feind. Kellerus l. 2. c. 7. p. 327. Vent. de Valent. l. 1. c. 3. n. 45.* Sed plerisque hoc usu venit, quod alio proverbio indicatur: *Das Recht scheidet wohl/aber es freundet nicht. Rittershus. Comment. Inst. Tit. de Pen. tem. litig. in pr.*

LXXII.

XI. Dubius litis eventus. *L. Quod debetur 51. ff. de Pecul.* Optimam enim licet quis habeat causam, victoriam tamen inde præfagire ac certò sibi promittere haud potest. Siquidem multi etiam sub justissimo clypeo s. malitia agentium, s. imperitia judicantium, *pr. L. Appellandi 1. ff. de Appellat. s. inopia probationis, L. Duo 30. ff. de Test. tutel. L. Qui accusare 4. C. de Edendo, s. adversarii adversive patroni potentia, succumbunt atque pereunt, L. Servi 23. §. is autem 1. C. ad L. Jul. de adulter. Durandus in Spec. Jur. lib. 1. part. 4. tit. de Advocato §. Nunc trademus 3. n. 10. Caccialap. de Transact. qu. 19. n. 3.* Unde eventus litis iudicio fortunæ, quam cœcam, incertam instabilemque esse constat, æquiparatur *L. Servus 13. ff. de statu hom.* ut proinde consulto agat actor, si hæc omnia ante præmeditetur, ne eventu, stultorum magistro, discat, ea, quæ malo sunt inchoata principio, vix feliciorum sortiri exitum.

LXXIII.

XII. Bonorum atque famæ amissio. Hinc videmus quod ex perpetuis litibus haud rarò reddantur pauperes, adeò quidem ut occasione litium sæpè cogantur discedere è patria, atque in peregrinis oris obscure ac miserè degere, cum tamen sine hac litigandi prurigine potuissent præclare, feliciter ac liberaliter cum suis æqualibus vivere. Prætereaque turpitudine & probro non vacant, qui semper in litibus occupantur, ac judicia quotidie, etiam in causis nullius sæpè momenti, obeunt. Sicut Atheniensibus hoc vitio datum fuit, de quibus dictum: Cicadas unum duntaxat atque alterum mensem in ficibus cantillare, Athenienses autem per omnem ætatem in judiciis cantare. Sed

Ro.

Romani contra adeò judiciorum molestias abhorreere solebant, nec virum bonum existimabant, qui frequenter in his suo verfabatur nomine, *Vent. de Valent. lib. 1. cap. 3. n. 3. Oldenk. p. 63. n. 290.*

LXXIV.

Et quis omnia litium incommoda enarrare posset, siquidem ea non immerito receptaculum omnium malorum audiunt. Congesit tamen pleraque atque in compendium redegit Magnif. Dn. Ziegl. Enimverò, inquit, non est cujusque tantas ut devoret molestias, quæ quotidie ex litibus oriuntur. Perpetuæ præsto sunt animi ægriitudines, concatenatus & in orbem rediens labor, expensarum infinitus numerus, obterendi adversarium quotidianum votum, Judicum, quos adire ambireque oportet, incerta studia, odia, supercilia, singulares affectus &, quod caput est, judicii ipsius, quale tandem futurum sit, cæcus semper ac suspensus timor, pallensque fiducia. Ut taceam calumniandi libidinem, mendacia, circumventiones, & multa alia, quæ non possunt non animum excruciare semper, semperque sollicitare. Felices igitur eos prædicat qui se liberare curis istis edacibus & adorandis Judicum liminibus intendunt, qui tempestivè se eximunt à credulitate patronorum & eorum omnium, qui sanguine miserorum, tanquam perenni pastu saginantur; *vid. Rabulist. cap. 10. §. 7. addatur Dicast. Conclus. 22. §. 1.*

LXXV.

Sed si partes incommoda illa, in præcedentibus jam jam exposita, non curent, causamque suam Processu Juris persequi ejusque eventum & sententiam expectare malint, an Judex possit ac debeat illas ad concordiam & transactionem compellere? Dubio non caret. Regulariter id non esse licitum, ex ultimis fere verbis, definitionis nostræ, colligi potest. *Textus est in Novel. 124. cap. Quia verò 4. l. Ex stipulatione 7. C. de Sentent. & interlocut. om. judic. Recessu Imp. §. zweytens in verbis: In der Güte von einander zu sehen sich bestreiffen. Ordinat. Jud.*

El. Sax. §. besonders in final. verbis: Jedoch mit der discretion und Bescheidenheit / daß gleichwohl auf allen Fall / und da güte-liche Mittel endlich nicht verfangen wolten / niemands Recht- und Hülfloß gelassen werde. *Resolut. Gravam Joh. Georg. II. tit. §. und eben also / sapè citato, itidem verbis final.* Da Sie aber über angewendeten Fleiß nicht zugewinnen / soll darzu niemand gezwungen / sondern die Parteyen alsobald in selbigen Termin ihre Nothdurfft rechtlich gegen einander nach dieser Ordnung einzubringen gewiesen werden. *Ordinat. Curie Suprem. Lipsiens. de an. 1549. tit. von des Ober- Hofrichters auch der Beystzer Ambt/ verk. wo das aber nicht statt finden wird/ was recht ist ergehen und geschehen lassen. Ordinat. Saxo- Goth. d. l. §. ult:* Dafern aber dieses bey denen Parteyen nichts verfangen solte / mag der Richter sie zum ordentlichen Rechten weisen / und sie des Ausganges darin gewarten lassen.

LXXVI.

Nec desunt nobis rationes atque autoritates quibus hanc nostram sententiam fulcire & corroborare possumus. Cui enim ignotum est notissimum atque ad prodigalitatem usque à DD. repetitum axioma: Concordia debet svaderi non imperari, sive, ut alii hoc efferunt: Concordia est bonum persuasibile, non compulsibile. Præterea Judex minister est justitiæ, qui unicuique suum tribuere, & nemini suum auferre debet; auferret autem Judex, si ad transactionem partes invitas cogeret, præsertim si justitia causæ esset manifesta. Sed quia DD. non semper creditur, nisi ea, quæ asserunt, LL. aut rationibus probaverint, age, postquam eæ jam fuerunt adductæ, eos quoque in medium producamus. A partibus verò nostris stant DD. communiter interque eos *Berlich. p. 1. concl. 7. n. 35. Carpz. in Process. tit. 10. art. 1. §. 4. n. 32. Rittershusius ad Novel. P. 9. cap. 6. n. 129. Schnobel. disp. 2. th. ult. Mevius discuss. Levam. inop. debit. cap. 2. n. 137. Phipippi Considerat. 1. n. 4. Martini ad cit. §. n. 17. quibus addendus Gail. de P. P. l. 2. c. 18. n. 9. & plures ibi allegati.*

LXXVII.

Unde si partes Judicis monita respuant, ad processum instituentium vel eundem continuandum paratae, nec ullum concordiae tentamen admittere velint, processum ipsis aperire debet. Siquidem persuasio immodica vim habet violentiae *arg. l. Ait Praetor. i. §. persuadere 3. ff. de servo corrupto Menoch. de Arbitr. Jud. quest. 395. n. 41. & dolum arguit, Id. de Praesumpt. lib. 3. praesumpt. 12. n. 9.* Quam magnus autem & frequens hac in parte sit Judicum abusus, rerum forensium expertos latere non potest. *Oldek. d. sup. loc. p. 23. n. 130.* Et memini Practicum quendam magni nominis graviter conquestum fuisse, quod occasione hujus immodicae persuasionis, multis saepe injuria inferatur. Caeterum multas exceptiones tradunt DD. statuentes Judicem hoc facere posse, ex certis quibusdam & praegnantibus causis, in quibus vel litigium jure prohibitum, vel jus alicui suum differre aut auferre non est illicitum *arg. l. Bona fides 31. ff. depos.* Nam ubi certi Juris alieni ob superiorem rationem nulla habenda est ratio, multo minus Juris dubii, litisve incertae.

LXXVIII.

Tales sunt: Si timor subsit, ne partes ad arma veniant, contentioque privata facile occasionem praebere possit turbis publicis, *L. Si quis 21. §. in civilibus 1. ff. de Capt. & postlim. L. Si cuius 13. §. sed si 3. vers. Cum enim ff. de Usufr. Gail. de P. P. l. 2. c. 18. n. 10.* cujusmodi metuenda ex lite inter insignes personas, *Vent de Valent. l. 2. c. 4. n. 22. Ayrer. in Process. P. 1. c. 2. obs. 3. n. 17. Caccialup. in Tr. de Transact. qu. 20. n. 2. Dn. Mevius P. 1. dec. 224. n. 7.* Si partes diu litigii ferram inter se reciprocassent, & causa adeo esset dubia & intricata, ut de facili expediri nequeat, sicque Respubl. semper inquietaretur, *Gail. d. l. n. 9. Ayrer d. l. n. 10. Mevius in discuss. levam. inop. debit. c. 2. n. 138. Carpz. Jurispr. for. P. 1. C. 1. def. II. n. 3.* Nam propter pacem, concordiam, vitandas turbationes & quietem Reipubl. multa, juxta DD. contra Juris seriem sunt recepta; quia publica utilitas versatur in Pace & Concordia civium, quae

verò obtineri non potest, si perpetuæ sint lites; *vid. Manzii Special. in Jure com. sub tit. de Bono pacis & concordia in Prefat.*

LXXIX.

Si res sit modica. Pro bono enim pacis de modico non curat Prætor; quia hoc videtur illi permissum à partibus, ut possit in modico lædere, in odium & execrationem litium; siquidem majus est commodum pacis & concordia, quam læsio ejusmodi. *Andr. Tiraquel. in Tr. de Judicio in reb. exig. ferendo.* Quod tamen cum grano salis accipiendum, cum etiam res minima pauperi major esse possint, quam diviti magna summa; Nam & parvæ rei, si de justitiæ agatur, magnæ sunt, quippe Justitia suum cuique tribuens non distingvit inter magnum & modicum, *Brunnem. in Proc. Civ. cap. 1. n. 36. Berlich. P. 1. conclus. 7. n. 37.* sicut quoque manifestè hoc decisum est in *S. besonders Ord. Jud. Bleß. Sax. ult. verbis: Jedoch mit der discretion und Bescheidenheit.* Si causam injuriam alicui illatam concernat. Cui quidem obesse videbatur, quod agunt pacta & remissiones voluntatis esse, *L. Sicut 5. C. de O. & A.* Nec invitum quem cogi debere, ut transigat, aut de rebus suis, præsertim de fama, quidquam statuatur; Attamen licet sic regulariter obtineat, accidere tamen potest quandoque, ut partes ad transigendum & remittendum injurias compelli queant, si v. gr. cum scandalo publico actio super injuriis moveretur, cujus evitandi gratia partes ad concordiam adigere fas omninò erit juxta *Mevium P. 1. dec. 224. per tot.* Pium enim humanum & Christianum est injurias remittere. Inque eo haud parum est potestatis Judicibus, *arg. l. De injuria ult. ff. de Injur. in primis superioribus.*

LXXX.

Quanquam enim in *f. S. Zweytens d. Rec. Imp.* habentur hæc verba: Und sein Absehen bey diesen gütlichen Vergleichen dahin jederzeit sorgfältiglich stellen/damit die ein öffentlich ungerechte Sach führende Parthey zu denselben nicht gelassen/noch der rechthabende Theil damit beschwehret/noch auch die Justiz wieder
Des

des andern Theils willen verzogen werde. Ea tamen ad inferiores Judices, quibus nihil contra LL. tenorem licet, nec eam auctoritatem, nisi à superioribus concessam, usurpare facile debent, directa sunt. Laxior vero in his & similibus à DD. allegatis causis licentia superiorum potestatum est, quæ utuntur jure statuendi & condendi jura. Illis enim, si deprehendant id, quod à partibus petitur, etsi juri usitato congruum sit, tamen Reipubl. quieti adversum, vel publicè scandalosum, vel pro ratione circumstantiarum inhumanum & iniquum esse, ex justa ratione non potest non esse permissum partes ad æquiora redigere. *Mevius discuss. levam. inop. debit. c. 2. n. 139. & sequ. Ayres. in Proc. d. l. n. 15.* Hinc sane Principes interdum ejusmodi in casibus, quando partes nolunt cedere, faciunt *Einen Macht-Spruch* contra quam sententiam Advocati sub certa poena nihil opponere possunt, quia tali in passu omnes circumstantiæ à Principe exactè antea ponderantur, teste *Speidel. in Spec. Jurid. polit. sub rubro: Gütlicher Vergleich, Macht-Spruch.*

LXXXI.

Sed antequam finem Dissertationi huic imponam, pauca de fine subnectere lubet, qui post gloriam DEI, quæ meritò omnium actionum nostrarum scopus primarius esse debet, consistit in eo, ut litium aliquis sit finis & Respublica salva. Quamquam enim lites privatorum saltem videntur flagellum, perverso Advocato invento duplicatum, & malo Judice triplicatum, redundat tamen omnis privatorum injuria omninò in publicum, *arg. L. Si quis 20. §. in civilibus 1. ff. de Captiv. & postlim.* Quia impossibile est, ut Respubl. litigiis plena dici possit felix, quin potius mille miseriis supposita sit. Status enim & potentia civium litibus diminuitur, odia & dissensiones oriuntur, omnia in maximas angustias reducuntur, maleficia & alia inconvenientia insequuntur; *vid. Vent. de Valent. l. 1. c. 2. n. 12. Oldek. p. 63. n. 291. Sciagraphia Process. Judic. n. 66. Litt. R R R.* Quare provido Principi studio erit curam agere, ne Respublica detri-

men-

54.
mentum inde capiat. Sed quia hac de re *Num.* 64. quaedam
jam fuerunt dicta, pedem hic figo.

Quod reliquum est, DEO omnipotenti,
pro auxilio, opellæ huic non minus inchoandæ
quam consummandæ, gratiosè præstito, debi-
tas atque submissas gratias persolvo; lectissi-
mum verò honoratissimumque, Lectorem, ea,
qua par est, humanitate rogatum volo, ut, si
quid fortè omissum vel minus rectè dictum hic
inveniet, id benevolentia sua supplere, mihi-
que studiisque meis favere tanti putet. Red-
dam in his atque similibus vicem, si repo-
scet; reddam, & si non re-
poscet.

DISS.
QK. 181.32

CO

Recess. Imp. nov
et

MA

DN.H

Jcto, Co

& summis

JO

U R A L
Ve
1892

DIA

axon. tit. 1. §. besonders
2. tit. 6.

DEO
ETO
RDINIS

GIE, COM
BURG

ROTHIO,

Antecessore, nec
cano

1975226

RALI,
ilegiisque legitime

PROPONIT

BAHN,

NIS.

